

~~৯৭৩~~

২০০০(৭)

আনন্দবায় টেকিয়াল কুকনৰ

অসমীয়া ভাষা

~~৪৯২~~

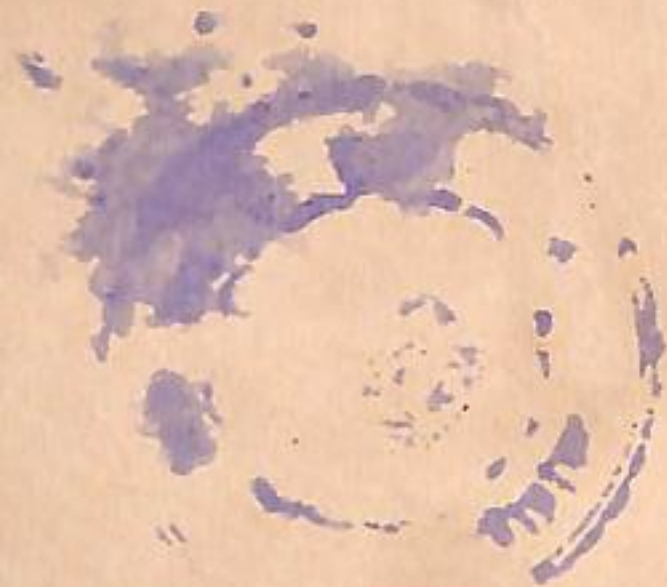
মহেশ্বৰ নেওগ

৩১/১১/৬৬

অসম সাহিত্য সভা

অ.স.স.স.
কনঃ ২৭৬
বিঃ ১৮
NEOS.

۷۱۷

۲۰۰

۷۱۷

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ

অসমীয়া ভাষা

সম্পৰ্কে কেইটিমান কথা

A Few Remarks on the Assamese Language, and
on Vernacular Education in Assam

By A Native

পদাৰ্থৰ অনুবাদ

অনুবাদ, ভূমিকা আৰু সম্পাদন

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ

জৱাহৰলাল নেহৰু অধ্যাপক, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

দ্বিতীয় তাঙৰণ

১৯৬৮

অসম সাহিত্য সভা

যোৰহাট, অসম

Asamīyā Bhāṣā, being a translation by Dr Maheswar Neog of
*A Few Remarks on the Assamese Language, and on
Vernacular Education in Assam*, By A Native,
Sibsagor, Asam, 1855; the 2nd edition of the transla-
tion with Introduction by Dr Maheswar Neog,
published by Hariprasad Neog, General Secretary,
Asam Sāhitya Sabhā, Jorhat, January 1968

প্রকাশক
শ্রীহৰিপ্ৰসাদ নেওগ,
সম্পাদক,
অসম সাহিত্য সভা
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট, অসম

প্রথম তাণ্ডবণ : ১৬ জুন ১৯৫৯
দ্বিতীয় তাণ্ডবণ : ১৬ জানুৱাৰী ১৯৬৮

বেচ **চাৰি টকা**

মুদ্ৰক
শ্রীকালীচৰণ পাল
নৱজীৱন প্ৰেছ
৬৬ গ্ৰে স্ট্ৰীট
কলিকতা-৬

প্রধান সম্বাদকৰ নিবেদন

প্রথম সংস্কৰণ

আজি অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ আধুনিক যুগৰ এজন প্ৰধান বাট-
কটীয়া স্বৰ্গীয় আনন্দবাম ঢৌকিয়াল ফুকনৰ মৃত্যুৰ শতক বছৰ পূৰ্ব হৈছে।
ফুকনৰ ওচৰত অসমীয়া-ভাষা-ভাষী আৰু অসমীয়া সাহিত্যসেৱীসকলৰ যি
ঋণ, তাক অস্বীকাৰ কৰিবৰ উপায় নাই; কিন্তু সেই ঋণ শূদ্ধিৰ উপায়েই বা
আমাৰ ক'ত? অসম সাহিত্য সভাই সিজনাৰ এই মৃত্যু-বাৰ্ষিকীৰ দিনা দুখনি পুথি
ছপাই উলিয়াবৰ কাৰণে লবধৰকৈ আয়োজন কৰিছে। বৰ্তমানখনি সেই দুখনিৰে
এখনি। অধ্যাপক ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগে কটন কলেজৰ ছাত্ৰ থকা অৱস্থাতে
১৯৩৫ ছনত ফুকনৰ *A Few Remarks on the Assamese Language*
বোলা পুথিখনি অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰি উলিয়ায়। সেইখনি “আৱাহন”ৰ
৭ম বছৰৰ ৮ম সংখ্যা (শাওণ ১৮৫৮ শক), ৯ম সংখ্যা (ভাদ ১৮৫৮), ১০ম
সংখ্যা (আহিন ১৮৫৮) আৰু ১১শ সংখ্যাত (কাতি ১৮৫৮) ধাৰাবাহিক-
ভাৱে প্ৰকাশিত হৈছিল। এই পুথিখনিৰে আৰু আনন্দবাম ফুকনেইযে
অসমৰ পঢ়াশালি আৰু আদালতত অসমীয়া ভাষাক হেৰোৱা ঠাই ঘূৰাই
পোৱাত সহায় কৰিছিল, সি কথা দোহাৰি নক'লেও চলে। অনেক অসমীয়া
সাহিত্যিকৰে অসমীয়া গ্ৰাণকৰ্তা এই পুথিখনিৰ লগত পৰিচয় নাই। সেই
গতিকে ফুকনৰ মৃত্যু-শত-বাৰ্ষিকীত অধ্যাপক নেওগৰ এই অনুবাদটিকে
বাইজৰ মাজলৈ আগ বঢ়োৱা হ'ল। অনুবাদটি অসম সাহিত্য সভাকৈ বিনা-
মূল্যে দিয়া বাবে নেগওদেৱক ধন্যবাদ জনাইছো।

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট, অসম
১৬ জুন ১৯৫৯

শ্রীযতীন্দ্রনাথ গোস্বামী,
সম্পাদক,
অসম সাহিত্য সভা

দ্বিতীয় সংস্কৰণ

প্ৰাতঃস্মৰণীয় আনন্দবাম ঢৌকিয়াল ফুকনৰ স্মৃতি শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে
১৯৫৯ ছনতে তেওঁৰ *A Few Remarks on Assamese Language*-অৰ
অনুবাদ “অসমীয়া ভাষা”-শীৰ্ষক পুস্তিকাখনি অসম সাহিত্য সভাই প্ৰকাশ
কৰে। অসমীয়া সাহিত্যত এই পুথিখনিৰ ঐতিহাসিক মূল্য আছে। ইতি-
মধ্যে পুথিখনি শেষ হোৱাত অনুবাদক ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ ডাঙৰীয়াক ইয়াৰ
পৰিৱৰ্তিত দ্বিতীয় সংস্কৰণ এটি যুগুত কৰিবৰ বাবে দায়িত্ব দিয়া হয়।

পুস্তিকাখনিৰে পঢ়ুৱৈ সমাজৰপৰা আদৰ পালে আমাৰ যত্ন সফল হৈছে
বুলি ভাবিম।

পুথিখনিৰ ছপাৰ ক্ষেত্ৰত নৱজীৱন প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্রীকালীচৰণ পাল
ডাঙৰীয়াৰ তৎপৰতাৰ শলাগ লৈছো।

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট-১
২০ জানুৱাৰী ১৯৬৮

শ্রীহৰিপ্ৰসাদ নেওগ,
প্ৰধান সম্পাদক,
অসম সাহিত্য সভা

অনুবাদটিৰ বিষয়ে

১৯৩৫ ছনত আমি কটন কলেজত পঢ়ি থাকোঁতেই আমাৰ পৰম শ্ৰদ্ধাস্পদ অধ্যাপক (পিছত ডক্টৰ) শ্ৰীসূৰ্যকুমাৰ ভূঞা ডাঙৰীয়াই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ *By A Native* নামত প্ৰকাশিত *A Few Remarks on the Assamese Language and on Vernacular Education in Assam* নামৰ পুথিখনি অনুবাদ কৰিবলৈ ভাৰ দিয়ে। আমি সিখনিৰ তেতিয়াই এই তৰ্জমাটি কৰি কলিকতাৰ ডাক্তৰ দীননাথ শৰ্মাৰ সম্পাদিত “আৱাহন”ত প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে পঠাওঁ। অনুবাদটিৰ আবশ্ৰুণিতে আমি একগমান পাতনিও সংযোগ কৰি দিছিলো; সেয়া বৰ্তমান ভূমিকাৰ প্ৰথম ছেদ-ব্দেপে পৰিৱেশন কৰা হৈছে। ভূমিকাৰ দ্বিতীয় অংশত ফুকনৰ জীৱনী সম্পৰ্কে আলোচনাৰ বাবে গুৱাহাটীৰ শ্ৰীজিতেন্দ্ৰনাথ বৰুজবৰুৱা ডাঙৰীয়াই গুণাভিৰাম বৰুৱাই লিখা ফুকনৰ জীৱন-চৰিত্ৰখনি (প্ৰথম সংস্কৰণ ১৮০২ শকাব্দ, দ্বিতীয় সংস্কৰণ ১৮৩৬ শক বা ১৯১৫ ছন) দি সহায় কৰিছে। শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীৰঘ্ননাথ চৌধাৰীদেৱৰপৰা সন্তম বছৰৰ “আৱাহন”খনি পাইছো। অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি অধ্যাপক শ্ৰীঅতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা আৰু প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামী ডাঙৰীয়াৰ উদ্যোগত আমাৰ অনুবাদটি আজিৰ দৰে এটি সাহিত্যিক-সকলৰ বাবে পৱিত্ৰ উপলক্ষত প্ৰকাশ কৰা সম্ভৱ হৈছে। এই সকলোলৈকে আমাৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ।

আজিৰ দিনা অল ইণ্ডিয়া ৰেডিওৰ সকলো কেন্দ্ৰই আনন্দৰামৰ বিষয়ে এটি আলোচ্য (আমাৰ বচিত) বিভিন্ন ভাষাত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ লৈছে। আকাশবাণীৰ এইটি কাৰ্যও ফুকনৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা-জ্ঞাপনৰ এটি ভাঙি।

বৈজয়ন্তী

শৰণীয়া

গুৱাহাটী

১৬ জুন ১৯৫৯

মহেশ্বৰ নেওগ

ভূমিকা

॥ এক ॥

প্রাচীন সাহিত্য, বিজ্ঞান আদি লৈ ভাৰতে যথেষ্ট গৰ্ব কৰি আহিছে। সংস্কৃত, প্রাকৃত আৰু কিষ্কিণ্ড পৰিমাণে ভাৰত আক্ৰমণ কৰি ইয়াতে বস-বাস কৰা মূছলমানসকলৰ ভাষাৰ সান-মিহলিত ভাৰতবৰ্ষত বেলেগ বেলেগ ভাষা আৰু উপভাষাৰ উৎপত্তি আৰু বিকাশ হয়। এইবিলাক বিভিন্ন প্ৰদেশত নিজৰ ধৰণেৰে প্ৰতিপালিত হৈ আহিছে; ভাৰতত ব্ৰিটিশৰ আমোল বঢ়াৰ লগে লগেও পূৰ্বা মাত্ৰাত চলি আহিছে। কিন্তু ব্ৰিটিশৰ শাসন-কাল বাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে স্বাধীন ভাৰতীয়ৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি যি ধাউতি আছিল, সি মাজডোখৰতে লাহে লাহে কমি আহিবলৈ ধৰিছিল। ফলত অনেক ভাষাৰ মৰা-মুছা অৱস্থা হ'ল; অনেক উপভাষা আকৌ মৰি-হাজি অন্তই হ'ব লগাত পৰিল। লৰ্ড মিন্টোৱে ১৮১১ ছনতে লিখিছিল—

It is a common remark that science and literature are in a progressive state of decay among the natives of India. From every enquiry I have been enabled to make on this interesting subject, that remark appears to me, but the circle of learning, even among those who still devote themselves to it, appears to be considerably constricted, the abstract sciences are abandoned, polite literature neglected, and no branch of learning cultivated but what is connected with the peculiar religious doctrines of the people.

১৭৮১ ছনত ৱাৰেন্ হেস্টিংছে পতা কলিকতাৰ মাদ্ৰাছা, ১৭৯১ ছনৰ কাশী সংস্কৃত কলেজ আদি দুই-এটি অনুষ্ঠানেৰে ভাৰতীয় প্ৰজাক শিক্ষা দিয়াৰ দিহা চলি আহিছিল। ১৮২৩ ছনত এখন Committee of Public Instruction গঠিত হয়। আনফালে খ্ৰীষ্টিয়ান মিছনেৰিবিলাকেও শিক্ষা বিষয় লৈ উম্মাম্ লগাইছিল।

শিক্ষাৰ বিষয়ে আলোচনাৰ প্ৰথম প্ৰশ্ন হ'ল শিক্ষাৰ বাহন—ভাষা। এই সন্মতিয়েও আলোচনা-সমালোচনা কৰি একো ঠিক কৰিব পৰা নাই। এনেতে ১৮৩৪ ছনৰ ডিচেম্বৰৰপৰা লৰ্ড মেকলে তাৰ সভাপতি নিযুক্ত হয়। সভাৰ দহজন সভ্যৰ পাঁচজনে সংস্কৃত আৰু আৰবী, আৰু বাকী পাঁচজনে ইংৰাজী

ভাষা অনুমোদন কৰে। ১৮১৩ ছনৰ শিক্ষা-বিষয়ক আইনে ভাৰতবৰ্ষৰ “সাহিত্যৰ পুনৰুদ্ধাৰ আৰু শ্ৰীবৃদ্ধি কৰি দেশৰ শিক্ষিত লোকক উৎসাহ দিয়া” আৰু “বিজ্ঞান-শিক্ষাৰ প্ৰচলন আৰু উন্নতি” সমৰ্থন কৰিছিল কিন্তু ভাষাৰ বিষয়ে ফুটকে উলিওৱা নাছিল। শেষত মেকলে ছাহাবে পোনতে জাতীয় ভাষা কাতি কৰি থৈ ক'লে,—

The dialects commonly spoken among the natives of the parts of India contain neither literary nor scientific information, and, moreover, are so poor that until they are enriched from some other quarter, it will not be easy to translate any valuable work into them.

এইখিনিও সকলোকে দেখুৱাবলৈ বাকী নৰল—(১) সংস্কৃত বা আৰবী ভাষাতকৈ ইংৰাজী ভাষা শিক্ষাৰ বাহন হিছাপে বহুত শ্ৰেয়ঃ। (২) বহুতেই ইংৰাজী শিকিবলৈ ধাউতি কৰে, কিন্তু সংস্কৃত-আৰবী পঢ়িবলৈ বৃত্তি যচাৰো দৰ্কাৰ পৰিব পাৰে। (৩) কলিকতাত থকা বহুত ভাৰতীয়ই ইংৰাজীত ভাল ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিছে আৰু অনেকেইয়ে এই ভাষাত পাৰ্গত হৈ উঠিব ই জল-জল-পট-পট কথা।

১৭৫৩ ছনৰ ৭ মাৰ্চত গৱৰ্ণৰ-জেনেৰেল বাহাদুৰৰ বিবৃতিত ওলাল,

His Lordship in Council is of opinion that the great object of the British Government ought to be the promotion of European literature and science among the natives of India, and that all the funds appropriated for the purposes of education would be best employed on English education.

এইদৰে ইংৰাজী শিক্ষা ভাৰতত প্ৰচলিত হ'ল; কিন্তু সকলোৰে মনত সি আশাশূন্য যেন নালাগিল। দেশীয় ভাষা প্ৰচলনৰ আৱশ্যক বুলিলেও তালৈ যথেষ্ট মন-কাণ মেকলে ছাহাবে নিদিলে। তেওঁ কেৱল মানসিক উৎকৰ্ষৰ বাহিৰে শিক্ষাৰ আন দৰ্কাৰ বৃদ্ধি নাপাইছিল। তেতিয়াও প্ৰাচ্য আৰু ভাৰতৰ লগত ঘনিষ্ঠতা অতি কম আছিল বুলিয়েই তেওঁৰ তেনে ধাৰণা হৈছিল। ভাৰতৰ শিক্ষাত সহানুভূতি দেখুৱালেও মেকলেয়ে কৈছিল—

We are holding from them the learning which they are craving; we are forcing on them the mock learning which they nauseate.

ফাচী ভাষাই শেহত আদালত, পঢ়াশালিত মূৰ উলিয়াবলৈ ধৰিলে। সিও কিন্তু সেইদৰে বোছি দিন নিটিকিল। ফাচী ভাষা আদালতৰপৰা গঢ়ালত অন্য ভাৰতীয় ভাষাই তাৰ ঠাই পূৰাবলৈ ধৰিলে। ১৮৩৮ ছনত এজনে লিখিছিল,—

Everybody is now agreed to giving preference to the vernacular languages.^১

১৮৫৪ ছনৰ নতুন আইনে ভাৰতৰ শিক্ষা বিষয়ত নতুন আখ্যা আনিলে। Department of Public Instruction, বিশ্ববিদ্যালয়, পঢ়াশালি স্থাপিত হ'ল। ভাৰতৰ লৰ্ড ডেলহৌছী বৰলাট থকা কালতেই ছাৰ চাৰ্লছ উডৰ (পিছত ভাইকাউণ্ট হালিফাক্স) ভাৰতীয় শিক্ষা-বিষয়ক despatch থিয় দিলে। ই মেকলেৰ নীতিৰ বিষয়ে অনুতাপ কৰিলে,—“য'ত ইংৰাজী শিক্ষাৰ কাৰণে প্ৰজাৰ আগ্ৰহ, তাত সেই শিক্ষা দিব লাগে। কিন্তু বেলেগ বেলেগ প্ৰদেশৰ মাতৃ-ভাষালৈ আওকাণ নকৰি তাক শিক্ষাৰ বাহন কৰা নিতান্ত উচিত, কাৰণ সেয়েহে দেশীয় মানুহৰ শিক্ষাৰ উত্তম বাহন।”

এই কালত অসমতো শিক্ষা বিষয় লৈ খেল-মেল (chaos) লাগি পৰিছিল। ১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দত অসম প্ৰকৃততে ইংৰাজী আমোলৰ তললৈ আহে। ১৮৩০ খ্ৰীষ্টাব্দত (১৭৫১ শকৰ ৭ আহিন তাৰিখে) অসমীয়া ভাষাৰ আধুনিক অস্তিত্বৰ পিতৃস্বৰূপ স্বনামধন্য স্বৰ্গীয় আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ জন্ম হয়।

বঙ্গদেশৰপৰা অহা কাকতী-মহাবীহঁতেই পাক-চক্ৰ লগাই ১৮৩৬ ইংৰাজী ছনত পঢ়াশালি আৰু আদালতত বঙলা ভাষাৰ চলন্তি লগাই দিলে। অসমীয়া জাতিৰ এই বিষ্ট গঢ়াবলৈকে হ'বপায় সেই বছৰতে এমেৰিকান বেষ্টিন্ট মিছনৰ কেইবাজনো পাদ্ৰী আহি অসমত থিত দিয়ে। তেওঁলোকে ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাৰে শিক্ষা প্ৰচাৰ কৰাতো সদায় আগবঢ়ুৱা আছিল। ইফালে ইখনৰ পাছত সিখনকৈ ইংৰাজী অসমীয়া মৌলিক আৰু অনুবাদমূলক পুথি ছপা হৈ ওলাবলৈ ধৰিলে এই সদাশয় এমেৰিকান মিছনেৰিসকলৰ যত্নে। তেওঁলোকে গবৰ্ণমেণ্টক বঙলা ভাষা চলাই কৰা ঘোৰ অন্যায়ৰ কথা সোঁৱৰাবলৈও নাপাহৰিছিল। ‘অবদুনোদই’ এই মিছনেৰিসকলৰে অন্যতম দান। ঢেকিয়াল ফুকন এই কাকতৰ বিশেষ অনুৰাগী লোক আছিল।

ফুকন তেতিয়া একুৰি পাঁচ বছৰীয়া ডেকা। ভাষা-সমস্যা লৈ গবৰ্ণমেণ্টৰ ঘৰত কি ঘমঘট লাগিছিল, এওঁ দাঁড়ৰ বাতৰি দাঁড়ে পাই আছিল। শেহত ১৮৫৫ ছনত শিৱসাগৰৰ বেষ্টিন্ট মিছন প্ৰেছৰপৰা বে-নামীকৈ *A Few Remarks on the Assamese Language and on Vernacular Education in Assam* বুলি এখনি ৫৪-পিঠীয়া পুস্তিকা ছপাই প্ৰচাৰ কৰে। কিন্তু সিয়ে ফুকনৰ লেখা, অনতিপলমে ওলাই পৰিছিল। ই. এ. গেইট্,

১। Charles Trevelyan, *On the Education of the People of India*.

আই. চি. এছ. ছাহাবে তেওঁৰ *Report on the Progress of the Historical Research in Assam* পুথিত এই বিষয়ে লিখিছে,—

For some years after the annexation of Assam Valley the old schools or *tols* for teaching of Sanskrit were maintained. Subsequently, the *tols* were replaced by modern Vernacular schools, in which Bengalee, which had already been declared to be the language of the courts, was made the medium of instruction, the theory being that Assamese was only a dialect of Bengalee and had no literature of own. This view was eagerly refuted by the natives of the country and in 1855 a well-written indication of the claims of Assamese to rank as a separate language was published under the title *A Few Remarks on the Assamese Language* at the Baptist Mission Press, Sibsagar. The author is said to have been Anandaram Dhekial Phookan, a well-known Assamese scholar. The writer gives in parallel columns the Assamese versions of the story and shows that out of 287 words, 112 are entirely different in the two languages, 98 are similar in so far as that both have been derived from Sanskrit and only 77 of the Assamese words are either derived from or bear a very strong resemblance to Bengalee.

The writer goes to controverse the idea that Assamese had no literature and shows that prior to the beginning of the present century the Assamese literature was more extensive than Bengalee.

আন্দোলন লাহে লাহে শকত হৈ উঠিল। ১৮৭২ ছনত কেম্বেল্ ছাহাবে হুকুম জাৰি কৰি দিলে, অসমীয়া পঢ়াশালিৰ শিক্ষাৰ আৰু আদালতৰ ভাষা হ'ব অসমীয়া।

আমি ঢেকিয়াল ফুকনৰ উক্ত পুথিখনি অধ্যাপক বায় বাহাদুৰ শ্ৰীযুত সুৰ্যকুমাৰ ভূঞাদেৱৰপৰা পাই এই ভাঙনিটি ‘আৱাহন’ৰ পাঠক-সমাজলৈ আগ বঢ়ালো। ইয়াৰ দোষ-গুণৰ বিচাৰৰ ভাৰ বাইজৰ।

এই পুথিখনিয়াই যে অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ বৰ ভেটি দকৈ বান্ধিলে তাত কাৰো খুদমানো সন্দেহ হ'ব নালাগে। এই বিচক্ষণ কাৰ্যৰ গুৰিতে যে ডেকা আনন্দৰামৰ কাৰ্যতৎপৰতা, কেৱল অসমীয়া ভাষাতে নহয়, বঙলা আৰু হিন্দী ভাষাতো তেওঁৰ গভীৰ জ্ঞান, ইও স্বীকাৰ্য। এটা ভাষাৰপৰা আন এটালৈ তৰ্জমা কৰোঁতে প্ৰথম প্ৰশ্ন হয় যুগুত প্ৰতিশব্দ। কিন্তু ফুকনৰ ইংৰাজী, অসমীয়া, বঙলা, হিন্দী সকলোতে সেই একেটা শব্দ সোঁত

(flow) সদায় আছেই। প্ৰত্যেকটো বাক্যই যেনেকৈ ভাষাৰ ফালৰপৰা চালে খাজ লগা (chaste), প্ৰতি কথাই আকৌ সেইদৰেই দকৈ মনত বহি যাব পৰা (impressive), নিশ্চয়। এই কথা এই বচনাত্মক এবাৰ মন দি পঢ়িলেই সকলোৰে বৰ্জিব পাৰিব।

টেকিয়াল ফুকন ২৯ বছৰৰ চফল ডেকা বয়সতে নুটুকোৱা হ'লে অসমীয়া ভাষাৰে কিমান পৰিপূৰ্ণ সাধন কৰিব পাৰিলেহেঁতেন, আমি নভবাই মংগল। "বায় বাহাদুৰ গুণাভিৰাম বৰুৱাই ফুকনৰ চৰিত-পুথি উলিয়াই তেওঁৰ নাম বংশধৰ অসমীয়ালৈ বক্ষা কৰি গৈছে।

॥ দুই ॥

It was the best of times; it was the worst of times. দেশত মায়ামৰীয়া বৰুৱাৰ বিপ্লৱ, সিংহাসনত ক্ষণে-বৃষ্টি-ক্ষণে-তুষ্টি গোঁবীনাথ-সিংহ। বজাৰ আদেশত চকু কঢ়া ডেকা মজুমদাৰক পুনৰ বজাৰ আদেশত চকু দিবলৈ ধন্বন্তৰি বিচাৰি যোৱা মানুহে মূৰ্ছাদাবাদত লগ পালেগৈ লক্ষ্মী-নাৰায়ণ ব্ৰহ্মচাৰীক—তেওঁৰ নৱবিৰাহিতা পত্নীক অগ্ৰজসকলে সমুচিত অলঙ্কাৰ নিদিয়াত তেওঁ বৈবাগ্য অৱলম্বন কৰি নিজ দ্ৰাবিড় দেশ পৰিত্যাগ কৰি সেইখিনি পাইছিলহি। লক্ষ্মীনাৰায়ণ ব্ৰহ্মচাৰী বজাৰ লোকৰ লগতে অসম পালেহি। ইফালে কেপ্টেইন ৱেল্ছেও বিদ্রোহীক দমন কৰি বজাক বাজপাটত বহুৱাই গ'লহি। স্বৰ্গদেৱ আৰু বড়াগোহাঁইৰ ভাল নজৰত পৰি ব্ৰহ্মচাৰী দূৰবীয়া বৰুৱা হ'ল। তেওঁ অনাথ কেইটিমান ল'ৰাছোৱালী তুলি ল'লে—সীতাবাম, পৰশু-বাম, শম্ভুবাম, বণবাম, অভিৰাম, পটীভিৰাম আৰু পাতলী। পৰশুবামৰ নামেই ব্ৰহ্মচাৰীয়ে বজাঘৰত অসম-বংগৰ সীমাৰ হাদিবা-চাকি লগাই দিয়ে। বংগৰপৰা অসমলৈ অহা নাৱৰ হাতীদাঁত, মজাঠি, লোণ আদিৰ কৰ গ্ৰহণ কৰা আৰু বজা-ঘৰত বহুবি নিৰ্দিষ্ট টকা শোধোৱাই হাদিবাৰ দূৰবীয়াৰ কাম আছিল। ১৭২৪ শকত পৰশুবাম বৰুৱাৰ বৰজনা পত্নীৰ হালিৰাম আৰু ১৭২৭ শকত যজ্ঞবাম নামে পুত্ৰ জন্মে। ব্ৰহ্মচাৰীৰ মৃত্যুৰ পিছত পৰশুবাম দূৰাবৰ কাৰ্যৰ সম্পূৰ্ণ গৰাকী হয় আৰু 'ভূতৰ পুতেকৰ খবৰ'ৰ সময়তো এই বিষয়-বাব তেৱেঁ চলাই আছিল। ১৭৩৮ শকৰ ব'হাগত পৰশুবামৰ মৃত্যু হোৱাত চৈধ্যবছৰীয়া হালিৰাম দূৰবীয়া বৰুৱা হ'ল আৰু বণবাম তেওঁৰ অধ্যক্ষ-ৰূপে থাকিল। মানব আক্ৰমণত নামনিত হাদিবা পৰ্যন্ত হুঁলস্থল হোৱাত, হালিৰামে যজ্ঞবাম আদিৰে চিলমাৰি, মূৰ্ছাদাবাদ আৰু গংগাতীৰত গৈ কিছুদিন থাকে, আৰু তাৰপৰা ঘূৰি আহি গোৱালপাৰাৰ চন্দৰীয়াত থাকি গোলাৰ কাৰবাৰ কৰে। মাজুলীৰ আইতগুৰীয়া কুশদেৱ অধিকাৰীও ভাগি গৈ তেতিয়া গোৱালপাৰাতে

আছিল; তেওঁৰে কন্যা প্ৰসূতিক হালিৰাম বৰুৱাই বিয়া কৰে। ১৭৪৮ শকত মেজৰ ডেভিড্ স্কটৰ পৰামৰ্শমতে হালিৰাম আৰু যজ্ঞবাম গুৱাহাটীলৈ আহি ভবলমুখত টোল কৰি ঘৰ সজাই থাকে। যজ্ঞবাম স্কটৰ প্ৰধান কাৰ্যকাৰক হৈ অসম দেশত ঘূৰে। এই সময়ত গুৱাহাটীত থকা চন্দ্ৰকান্তসিংহই হালিৰাম আৰু যজ্ঞবামক টেকিয়াল ফুকন আৰু খাৰঘৰীয়া ফুকন বিষয় দিয়ে। উজনি আৰু নামনি খণ্ডত জুনিয়ৰ-ছিনিয়ৰ বিভাগ হ'লত হালিৰাম নামনি বা ছিনিয়ৰ খণ্ডৰ চিবস্তাদাৰ হয়। ১৭৫১ শকৰ ৭ আইন মংগলবাৰে হালিৰাম ফুকন আৰু প্ৰসূতি দেৱীৰ এটি পুত্ৰ জন্মে। তেৱেঁ আমাৰ আনন্দবাম। হালিৰামে এই সময়তে সংস্কৃতত 'কামাখ্যা-যাত্ৰা-পদ্ধতি' আৰু বঙলাত 'আসাম বুৰঞ্জী' নামে দুখন পুথি লিখি প্ৰকাশ কৰে। স্কট ছাহাবৰ মৃত্যুত গুৱাহাটীত এজন এছিষ্টেণ্ট মেজিষ্ট্ৰেটৰ পদ সৃষ্টি হোৱাত হালিৰামক সেই পদ দিয়া হয়। যজ্ঞবাম যোৰহাটত পদলিচ ছুপাৰিন্টেণ্ডেণ্ট আৰু পিছত গুৱাহাটীত সদৰ আমিন হৈ থাকে। ১৭৫৪ শকত হালিৰামৰ মৃত্যু হয়।

'অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰধান উৎসাহদাতা' আনন্দবাম ফুকনৰ পঞ্চম বছৰত বিদ্যাবন্দ হয়, আৰু উমানন্দৰ যশোধৰ অধ্যাপক আদিয়ে তেওঁক সংস্কৃত শিকাবলৈ ধৰে। বণবামৰ পুতেক গংগাবাম আৰু যজ্ঞবামৰ সৰু পুতেক বলবামেও পঢ়িবলৈ ধৰে। এওঁলোকে সময়ে সময়ে বঙলা ভাষাৰো লেখা-পঢ়া শিকে; কিন্তু ফুকনৰ এই শিক্ষাত বৰ ব্যুৎপত্তি লাভ হোৱা নাছিল। ১৮৩৫ ছনত গুৱাহাটীত ছবকাৰে এটি ইংৰাজী আৰু এটি বঙলা স্কুল স্থাপন কৰে। ১৮৩৭ ছনত আনন্দবাম আৰু যজ্ঞবামৰ বৰল'ৰা দুৰ্গাবাম দুয়ো ইংৰাজী স্কুলত প্ৰৱেশ কৰে। ১৮৩৯ শকত বণবাম, যজ্ঞবাম দুইজনৰে মৃত্যু হোৱাত এই ল'ৰাকেইটিক কমিছনাৰ কেপ্টেইন জেন্কিন্স আৰু কেপ্টেইন জেমছ মেথী ডেপুটী কমিছনাৰ ছাহাবে বৰ স্নেহ কৰিছিল। সবুৰেপৰা আনন্দবাম একাণ-পতীয়া ছাত্ৰ। আনফালে ভটাগুটি, হাউগুড়ু-গুড়ু, ফটিকলাই, ঘিলা, লাটু-মৰেপৰা তাচ-চোপটলৈকে সকলো খেলা তেওঁ অলপ-অচৰপ কৰিছিল। তেওঁ আগৰদিনীয়া কথা আৰু সাধুকথা বৰ ভাল পাইছিল।

১৭৬৩ শকত আনন্দবামে পৰ্বতীয়া গোসাঁইৰ বৰজনাৰ ফালৰ কালিদাস ভট্টাচাৰ্যৰ তত দীক্ষা গ্ৰহণ কৰে আৰু ভক্তিৰে পূজা-পাতল কৰে। আনন্দবামে স্কুলৰ পঢ়াতো বহুবি পাইজ পাইছিল। মেথী আৰু জেন্কিন্স ছাহাবৰ অনু-প্ৰেৰণাত ঘৰত মাতৃসকলৰ অনিচ্ছা সত্ত্বেও আনন্দবাম আৰু দুৰ্গাবামে গুৱা-হাটী স্কুলৰ প্ৰথম শ্ৰেণী এৰি মেথী ছাহাবৰ ছশ-মোনী নাৱত উঠি লগত বান্ধনি আৰু লগুৱা লৈ উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰিলে। ঢাকা, ছিৰাজগঞ্জ, সুন্দৰবন হৈ ২৫ দিনত তেওঁলোক কলিকতা পালেগৈ আৰু কলু-টোলাত ঘৰ কেৰেয়া কৰি হিন্দু কলেজৰ জুনিয়ৰ ডিপাৰ্টমেণ্টৰ তৃতীয় শ্ৰেণীত

নাম লগালে। গুৱাহাটীৰ ছাহাব দুজনে দিয়া পৰিচয়-পত্ৰ আব্দু তেওঁলোকৰ বংশ-মৰ্যাদাৰ বলত দুইজনে কলিকতাত আদৰ লাভ কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু কেইমাহমানৰ পাচতে ফুকনৰ লগত যোৱা লগুৱাটি আব্দু আন এজন মানুহ মৃত্যুৰ মুখত পৰে। ১৮৪২ ছনত জব্বত পৰি দুৰ্গাবামৰো মৃত্যু ঘটিল। ইফালে আনন্দবাম আব্দু বলবাম ফুকন দুই ঘৰৰ মাজত খাত-পাম লৈ বিবোধ উপস্থিত হয়, আব্দু গোচৰত আনন্দবামৰ ঘৰ পবাস্ত হয়। আনন্দবামৰ মাতৃয়ে মেথী আব্দু জেনিক্‌ছ ছাহাবলৈ জনাই পঠালে যেন অতি সোনকালে আনন্দবামক ঘৰলৈ ঘূৰিবলৈ অনুমতি দিয়ে। হিন্দু কলেজৰ তিনি বিভাগ—জুনিয়ৰ, ছিনিয়ৰ আব্দু কলেজ; ছাত্ৰই জুনিয়ৰত নাম লগাই তাত ভাল হ'লে ছিনিয়ৰ বিভাগলৈ উঠে, তাত জুনিয়ৰ স্কলাৰশ্বিপ বৃত্তিৰ পৰীক্ষাৰ পিছত কলেজ বিভাগলৈ যায় আব্দু তাত ছিনিয়ৰ বৃত্তিৰ পৰীক্ষা দিয়ে। আনন্দবামে ১৮৪৪ ছনৰ আদিতে ছিনিয়ৰ বিভাগৰ তৃতীয় শ্ৰেণীত উঠে। এতিয়া নবেম্বৰ মাহত মেথী ছাহাবৰ অনুমতিৰে মাতৃ-আজ্ঞাত তেওঁ ষোল বছৰ বয়সতে ঘৰলৈ ঘূৰিল। 'তেওঁ পাটীগণিত, প্ৰায় সম্পূৰ্ণ বীজগণিতৰ সামান্য নিয়ম, জ্যামিতিৰ প্ৰথম অধ্যায়, ইংলণ্ড, ৰোম, গ্ৰিচ আব্দু ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাস, ইংৰাজী কাব্য-সংগ্ৰহ প্ৰভৃতি গ্ৰন্থ পাঠ কৰিছিল। ইংৰাজী ভাষা ক'বলৈ আব্দু ইংৰাজ বিলাকে সৈতে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ যি কেতিবলাক নিয়ম তাকো শিক্ষা কৰিছিল। বঙলা ভাষাও ভালকৈ শিক্ষা কৰিছিল।'

১৮৪৫-ৰ জানুৱাৰীত (মাঘ) ফুকনৰ ছশ-মোনী নাও গুৱাহাটী পালেহি। ব্ৰান্ড নামে এজন অক্সফোৰ্ডৰ গ্ৰেজুৱেট পাদুৰীৰ লগত মেথীয়ে চিনাকি কৰি দিয়াত তেওঁৰ ওচৰত ফুকনে প্ৰায় সদায় দুপৰীয়া পঢ়িবলৈ যাবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ নিজৰ গ্ৰন্থাগাৰত চাৰিটা আলমাৰি ভৰা কিতাপ। তেওঁ নিতে জন্মছনৰ ডিক্সনেৰিৰপৰা অলপ মুখস্থ কৰে। পঢ়া-শুনা সদায় নিয়মিতভাৱে চলিল। ১৭৬৭ শকৰ ব'হাগত বাজগুৰু ফুকনৰ ঘৰৰ কমিছনাৰ ছাহাবৰ বৈভিনিউ বিভাগৰ লাখেৰাজ পণ্ডায়ত পশুপতি ফুকনৰ দ্বিতীয়া কন্যা মাহিন্দীৰ লগত 'জবীৰ বন কৰা পাজামা, আঙা টুপী পৰিধান কৰি তামজাংগ দোলাত আৰোহণ কৰি' দৰা সজা ফুকনৰ বিয়া হ'ল। ইফালে তেওঁৰ পূৰ্বৰ সম্পত্তি হ্ৰাস পোৱা হেতুকে মেথী আব্দু জেনিক্‌ছৰ পৰামৰ্শমতে তেওঁ বিচাৰক হ'বৰ প্ৰত্যাশাৰে আমোলা-পাগুৰি, ভাঁজ দিয়া চেলেং, কেতিয়াবা আঙা আব্দু কেতিয়াবা চাপকন-পাইজামা পিন্ধি গুৱাহাটীৰ প্ৰৱীণ সদৰ-আমিন চন্দ্ৰসেন ভ'ৰালী কাকতীৰ ওচৰত বহি আইন আব্দু আদালতৰ দাঁড়া-দস্তুৰ শিক্ষা আৰম্ভ কৰে।

১৮৪৬ ছনৰপৰা শিৱসাগৰৰপৰা ওলোৱা 'অব্দুনোদই'ত ফুকনে মাজে-সময়ে বচনা দিবলৈ ধৰিলে। অসমৰ পঢ়াশালি আব্দু আদালতত বঙলাৰ

প্ৰচলন থকাত দেশীয় লোকৰ অসুবিধা দেখি তেওঁ অসমীয়া ভাষা চলাবৰ নিমিত্তে যত্নত লাগিল। নানা উপদেশ-গৰ্ভ ইংৰাজী প্ৰস্তাৱৰপৰা সংগ্ৰহ কৰি "অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ" নামে দুই কান্ড পুস্তক মানুহ পঠাই কলিকতাৰ সমাচাৰচন্দ্ৰিকা যন্ত্ৰত ছপাই আনে (১৮৪৯ ছন।) কিন্তু ১৮৭২ ছনত স্কুলসমূহত পুনৰ অসমীয়া প্ৰচলন কৰাৰ পিছৰপৰাহে পুথিখনৰ প্ৰচাৰ হ'বলৈ পায়। তেওঁ স্কুলীয়া ছাত্ৰসকলক সদায় উৎসাহ দিছিল বিশেষকৈ ইংৰাজী পঢ়াৰ প্ৰতি। "তেতিয়াৰ লোকৰ এনে ভাব আছিল যে অল্পমান বঙলা লেখা-পঢ়া জানি কাণত কলম লৈ কাছাৰীত 'উমেনদওয়াৰী' কৰিছিল।" এওঁলোকৰ প্ৰতি ফুকনৰ বৰ অভক্তি। ফাৰ্চী পঢ়া সেই সময়ত আদৰণীয় আছিল। ফুকনে এজন মূন্চীৰ মূখে ফাৰ্চী-উদ্ শিক্ষা কৰে। বজালী পৰগণাৰ গোপীনাথ চৌধুৰীৰ মূখে তেওঁ 'তন্দ্ৰসাৰ' পঢ়িছিল। তেওঁ গান-বাজনা ভাল নাপালেও ভাটীৰ কীৰ্তনীয়া আব্দু যাত্ৰাৱালাৰ গানৰ নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিছিল।

ঘৰুৱা আৰ্থিক অসুবিধাৰ বাবে আব্দু মেথী-জেনিক্‌ছৰ পৰামৰ্শমতে পৰগণীয়া চৌধুৰী বা মোজাদাৰসকলৰ কাৰ্য, মাটিৰ স্বত্ব, পিয়ল আব্দু বন্দোৱস্তৰ প্ৰণালী, কৃষি, আব্দু প্ৰজাৰ অৱস্থা জানিবৰ বাবে ফুকনে ১৮৪৭ ছনৰ এপ্ৰিলত খাতা পৰগণাৰ জিম্মাদাৰী পদ গ্ৰহণ কৰে। সেই ছনৰে নবেম্বৰ মাহত নলবাৰীৰ মূন্চিফ জগন্নাথ বৰদলৈয়ে ছুটি লোৱাত অস্থায়ীভাৱে মূন্চিফ হৈছিল। ১৮৪৮ ছনৰ ছেপ্টেম্বৰত জগন্নাথ মূন্চিফ বদলি হোৱাত ফুকন পুনৰ নলবাৰীত অস্থায়ী মূন্চিফ হ'ল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ ছব্-এছিষ্টেণ্ট পদৰ বাবে দৰ্খাস্ত কৰাত মেথী আব্দু এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ ডেল্টন ছাহাবে তেওঁৰ এটা পৰীক্ষা লয়, আব্দু ১৮৪৯ ছনৰ জুলাইত তেওঁক সেই পদত নিয়োগ কৰা হয়। কিন্তু সেই বছৰৰে শেষত তেওঁ বিজনীৰ বজা অমৃত-নাৰায়ণ ভূপৰ দেৱান পদ গ্ৰহণ কৰি বিজনীলৈ যায়। তেওঁ তাত বাজস্ব, শান্তি-বন্ধা, কৰ্মচাৰীৰ কৰ্তব্য আদি সম্পৰ্কে নিয়মাৱলী প্ৰস্তুত কৰে; সেয়ে 'ফুকন দেৱানৰ কায়দাবান্দি' নামে প্ৰসিদ্ধ হৈ বয়।

১৮৫০ ছনত ফুকন তিনি মাহলৈ নগাৱ'ৰ আব্দু কিছু দিন গোৱালপাৰাৰ ছব্ এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ নিযুক্ত হয়। সেই ছনৰপৰা তেওঁ সদৰৰ নিষ্পত্তিৰ বঙলা তজ্জমা ছপা কৰি উলিয়ায়। এয়ে বঙলাত এনে প্ৰথম প্ৰকাশ। ১৮৫১ ছনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত তেওঁ বিজনী বজাৰ হৈ কলিকতাৰ সদৰ বোৰ্ড অব্ বৈভিনিউৰ ওচৰত এটা আপীলৰ কাৰণে কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰে। কিন্তু বিশেষ কাৰ্য নোহোৱাত আব্দু বিজনী বজাৰ গোচৰ পুনৰ কমিছনাৰলৈ পঠিওৱাত ১৮৫২ ছনৰ মাৰ্চত ফুকন অসমলৈ ঘূৰিল আব্দু বজাৰ কামত আব্দু দেৱানী মোকদ্দমাৰ বিচাৰ-সংক্ৰান্ত আইনৰ সাৰ-সংগ্ৰহ নামে পুথি ৰচনা কৰাত ব্যস্ত হ'ল। অক্টোবৰত তেওঁ বৰপেটাত স্থায়ী ছব্ এছিষ্টেণ্ট হ'ল

নাম লগালে। গুৱাহাটীৰ ছাহাব দৰ্জনে দিয়া পৰিচয়-পত্ৰ আব্দ তেওঁলোকৰ বংশ-মৰ্যাদাৰ বলত দৰ্জনে কলিকতাত আদৰ লাভ কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু কেইমাহমানৰ পাচতে ফুকনৰ লগত যোৱা লগুৱাটি আব্দ আন এজন মানুহ মৃত্যুৰ মুখত পৰে। ১৮৪২ ছনত জবত পৰি দৰ্গাবামৰো মৃত্যু ঘটিল। ইফালে আনন্দবাম আব্দ বলবাম ফুকন দৰ্জী ঘৰৰ মাজত খাত-পাম লৈ বিবোধ উপস্থিত হয়, আব্দ গোচৰত আনন্দবামৰ ঘৰ পৰাস্ত হয়। আনন্দবামৰ মাতৃয়ে মেথী আব্দ জেনিক্‌ছ ছাহাবলৈ জনাই পঠালে যেন অতি সোনকালে আনন্দবামক ঘৰলৈ ঘূৰিবলৈ অনুমতি দিয়ে। হিন্দু কলেজৰ তিনি বিভাগ—জুনিয়ৰ, ছিনিয়ৰ আব্দ কলেজ; ছাত্ৰই জুনিয়ৰত নাম লগাই তাত ভাল হ'লে ছিনিয়ৰ বিভাগলৈ উঠে, তাত জুনিয়ৰ স্কলৰশ্বিপ বৃত্তিৰ পৰীক্ষাৰ পিছত কলেজ বিভাগলৈ যায় আব্দ তাত ছিনিয়ৰ বৃত্তিৰ পৰীক্ষা দিয়ে। আনন্দবামে ১৮৪৪ ছনৰ আদিতে ছিনিয়ৰ বিভাগৰ তৃতীয় শ্ৰেণীত উঠে। এতিয়া নবেম্বৰ মাহত মেথী ছাহাবৰ অনুমতিৰে মাতৃ-আজ্ঞাত তেওঁ স্কল বহুৰ বয়সতে ঘৰলৈ ঘূৰিল। তেওঁ পাটীগণিত, প্ৰায় সম্পূৰ্ণ বীজগণিতৰ সামান্য নিয়ম, জ্যামিতিৰ প্ৰথম অধ্যায়, ইংলণ্ড, ৰোম, গ্ৰিচ আব্দ ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাস, ইংৰাজী কাব্য-সংগ্ৰহ প্ৰভৃতি গ্ৰন্থ পাঠ কৰিছিল। ইংৰাজী ভাষা ক'বলৈ আব্দ ইংৰাজ বিলাকে সৈতে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ যি কেতিয়ালাক নিয়ম তাকো শিক্ষা কৰিছিল। বঙলা ভাষাও ভালকৈ শিক্ষা কৰিছিল।

১৮৪৫-ৰ জানুৱাৰীত (মাঘ) ফুকনৰ ছশ-মোনী নাও গুৱাহাটী পালেহি। ব্ৰান্ড নামে এজন অক্সফোৰ্ডৰ গ্ৰেজুৱেট পাদুৰীৰ লগত মেথীয়ে চিনাকি কৰি দিয়াত তেওঁৰ ওচৰত ফুকনে প্ৰায় সদায় দুপৰীয়া পঢ়িবলৈ যাবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ নিজৰ গ্ৰন্থাগাৰত চাৰিটা আলমাৰি ভৰা কিতাপ। তেওঁ নিজে জন্মৰ ডিক্সনেৰিৰপৰা অলপ মন্থস্থ কৰে। পঢ়া-শুনা সদায় নিয়মিতভাৱে চলিল। ১৭৬৭ শকৰ ব'হাগত ৰাজগুৰু ফুকনৰ ঘৰৰ কমিছনাৰ ছাহাবৰ বোৰ্ডিনিউ বিভাগৰ লাখেৰাজ পণ্ডায়ত পশুপতি ফুকনৰ দ্বিতীয়া কন্যা মাহিন্দ্রীৰ লগত 'জবীৰ বন কৰা পাজামা, আঙা টুপী পৰিধান কৰি তামজাংগ দোলাত আৰোহণ কৰি' দৰা সজা ফুকনৰ বিয়া হ'ল। ইফালে তেওঁৰ পূৰ্বৰ সম্পত্তি হ্ৰাস পোৱা হেতুকে মেথী আব্দ জেনিক্‌ছৰ পৰামৰ্শমতে তেওঁ বিচাৰক হ'বৰ প্ৰত্যাশাৰে আমোলা-পাগুৰি, ভাঁজ দিয়া চেলেং, কেতিয়াবা আঙা আব্দ কেতিয়াবা চাপকন-পাইজামা পিন্ধি গুৱাহাটীৰ প্ৰৱীণ সদৰ-আমিন চন্দ্ৰসেন ভ'বালী কাকতীৰ ওচৰত ব'হি আইন আব্দ আদালতৰ দাঁড়া-দস্তুৰ শিক্ষা আৰম্ভ কৰে।

১৮৪৬ ছনৰপৰা শিৱসাগৰৰপৰা ওলোৱা 'অৰুনোদই'ত ফুকনে মাজে-সময়ে ৰচনা দিবলৈ ধৰিলে। অসমৰ পঢ়াশালি আব্দ আদালতত বঙলাৰ

প্ৰচলন থকাত দেশীয় লোকৰ অসুবিধা দেখি তেওঁ অসমীয়া ভাষা চলাবৰ নিমিত্তে যত্নত লাগিল। নানা উপদেশ-গৰ্ভ ইংৰাজী প্ৰস্তাৱৰপৰা সংগ্ৰহ কৰি "অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ" নামে দৰ্জী কান্ড পুস্তক মানুহ পঠাই কলিকতাৰ সমাচাৰচন্দ্ৰিকা যন্ত্ৰত ছপাই আনে (১৮৪৯ ছন।) কিন্তু ১৮৭২ ছনত স্কুলসমূহত পঢ়িবৰ অসমীয়া প্ৰচলন কৰাৰ পিছৰপৰাহে পুথিখনৰ প্ৰচাৰ হ'বলৈ পায়। তেওঁ স্কুলীয়া ছাত্ৰসকলক সদায় উৎসাহ দিছিল বিশেষকৈ ইংৰাজী পঢ়াৰ প্ৰতি। "তেতিয়াৰ লোকৰ এনে ভাব আছিল যে অল্পমান বঙলা লেখা-পঢ়া জানি কাণত কলম লৈ কাছাবীত 'উমেনদওয়াৰী' কৰিছিল।" এওঁলোকৰ প্ৰতি ফুকনৰ বৰ অভক্তি। ফাৰ্চী পঢ়া সেই সময়ত আদৰণীয় আছিল। ফুকনে এজন মনুচীৰ মূখে ফাৰ্চী-উদ্ৰ শিক্ষা কৰে। বজালী পৰগণাৰ গোপীনাথ চৌধুৰীৰ মূখে তেওঁ 'তন্ত্ৰসাৰ' পঢ়িছিল। তেওঁ গান-বাজনা ভাল নাপালেও ভাটীৰ কীৰ্তনীয়া আব্দ যাত্ৰাৱালাৰ গানৰ নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰিছিল।

ঘৰুৱা আৰ্থিক অসুবিধাৰ বাবে আব্দ মেথী-জেনিক্‌ছৰ পৰামৰ্শমতে পৰগণীয়া চৌধুৰী বা মোজাদাৰসকলৰ কাৰ্য, মাটিৰ স্বত্ব, পিয়ল আব্দ বন্দোবস্তৰ প্ৰণালী, কৃষি, আব্দ প্ৰজাৰ অৱস্থা জানিবৰ বাবে ফুকনে ১৮৪৭ ছনৰ এপ্ৰিলত খাতা পৰগণাৰ জিম্মাদাৰী পদ গ্ৰহণ কৰে। সেই ছনৰে নবেম্বৰ মাহত নলবাৰীৰ মন্নিফ জগন্নাথ বৰদলৈয়ে ছুটি লোৱাত অস্থায়ীভাৱে মন্নিফ হৈছিল। ১৮৪৮ ছনৰ ছেপ্টেম্বৰত জগন্নাথ মন্নিফ বদলি হোৱাত ফুকন পুনৰ নলবাৰীত অস্থায়ী মন্নিফ হ'ল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ ছব্-এছিষ্টেণ্ট পদৰ বাবে দৰ্খাস্ত কৰাত মেথী আব্দ এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ ডেল্টন্ ছাহাবে তেওঁৰ এটা পৰীক্ষা লয়, আব্দ ১৮৪৯ ছনৰ জুলাইত তেওঁক সেই পদত নিয়োগ কৰা হয়। কিন্তু সেই বছৰৰে শেষত তেওঁ বিজনীৰ বজা অমৃত-নাৰায়ণ ভূপৰ দেৱান পদ গ্ৰহণ কৰি বিজনীলৈ যায়। তেওঁ তাত ৰাজস্ব, শান্তি-ৰক্ষা, কৰ্মচাৰীৰ কৰ্তব্য আদি সম্পৰ্কে নিয়মাৱলী প্ৰস্তুত কৰে; সেয়ে 'ফুকন দেৱানৰ কায়দাবান্দি' নামে প্ৰসিদ্ধ হৈ ৰয়।

১৮৫০ ছনত ফুকন তিনি মাহলৈ নগাৱ'ৰ আব্দ কিছু দিন গোৱালপাৰাৰ ছব্ এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ নিযুক্ত হয়। সেই ছনৰপৰা তেওঁ সদৰৰ নিষ্পত্তিৰ বঙলা তজ্জমা ছপা কৰি উলিয়ায়। এয়ে বঙলাত এনে প্ৰথম প্ৰকাশ। ১৮৫১ ছনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত তেওঁ বিজনী ৰজাৰ হৈ কলিকতাৰ সদৰ বোৰ্ড অব্ বোৰ্ডিনিউৰ ওচৰত এটা আপীলৰ কাৰণে কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰে। কিন্তু বিশেষ কাৰ্য নোহোৱাত আব্দ বিজনী ৰজাৰ গোচৰ পুনৰ কমিছনাৰলৈ পঠিওৱাত ১৮৫২ ছনৰ মাৰ্চত ফুকন অসমলৈ ঘূৰিল আব্দ ৰজাৰ কামত আব্দ দেৱানী মোকদ্দমাৰ বিচাৰ-সংক্ৰান্ত আইনৰ সাৰ-সংগ্ৰহ নামে পুথি ৰচনা কৰাত ব্যস্ত হ'ল। অক্টোবৰত তেওঁ বৰপেটাত স্থায়ী ছব্ এছিষ্টেণ্ট হ'ল

আব্দু ডেপুটি কলেজৰ ক্ষমতাও পালে। এতিয়াহে তেওঁ বিজনীৰে সম্পর্ক ত্যাগ কৰিলে।

১৮৫৩ ছনৰ বাৰিষাৰ পিছত সদৰ আদালতৰ জজ মিষ্ট্ৰ ছাহাব অসম দেশৰ শাসন সম্পর্কে বিপোর্ট দাখিল কৰিবলৈ অসমলৈ আহে। ফুকনে পোনতে অসমৰ লোকসকলৰ পক্ষপৰা মিষ্ট্ৰক এখন দখাস্ত দিয়া কথা ভাবিছিল; কিন্তু পিছত নিজেই স্মাৰক-পত্ৰ দৰে এক সুদীৰ্ঘ প্ৰবন্ধ লিখিলে। 'তাত আমাৰ দেশৰ বিস্তৰ অভাৱ আব্দু গবৰ্ণমেণ্টে কাণ দিব লগীয়া অনেক কথা আছিল।' ৪ জুলাই তাৰিখে ছাহাবক লগ পাই তেওঁ আবেদন-পত্ৰখন দিলে আব্দু ছাহাবৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত নানা কথা মূখেৰেও ক'লে। মিষ্ট্ৰ ফুকনৰ সুদীৰ্ঘ পত্ৰখন তেওঁৰ প্ৰতিবেদনৰ পাৰিশিষ্ট-ৰূপে ছপা কৰিছিল। 'সেই আবেদন পত্ৰ এখান পুস্তকৰ আকাৰে সুন্দৰ ছাপা হ'ব পাৰে।' 'অসম দেশত অসমীয়া ভাষা চলিব লাগে এইটো মিলচ চাহাবে মত দিয়ে। আব্দু সেই মত ফুকনৰ দ্বাৰাই প্ৰতিপোষক হয়।'।

জুলাই মাহৰ মাজতে ফুকন নগাৱলৈ বদলি হৈ যায়। তাত তেওঁ মাজে মাজে ডেপুটি কমিছনাৰ-ৰূপে জিলাৰ ভাৰো পাইছিল। ১৮৫৪ ছনত তেওঁক জুনিয়ৰ এছিষ্টেণ্ট আব্দু সদৰ-আমিনৰ ক্ষমতাও দিয়া হ'ল। তেওঁ এতিয়াও বঙলালৈ আইন তজ্জমা কৰি ১৮৫২ ছনত কলিকতাত থাকোঁতেই বণবাম বৰুৱাৰ পত্ৰ তেওঁৰ পালিত গুণাভিৰামৰ নামে কিনা কলিকতা নিউ প্ৰেছত ছপা কৰিবলৈ পঠিয়াই আছিল। এই 'আইন ও ব্যৱস্থা-সংগ্ৰহ'ৰ প্ৰথম খণ্ড ১৮৫৫ ছনত ওলায়। নগাঁৱৰ বেণ্টিন্ট মিছনৰ পাদুৰীসকলৰ লগতো ফুকনৰ সঘনে আলাপ-আলোচনা হৈ আছিল। পাদুৰী ব্ৰনছন আব্দু ডেপুটি কমিছনাৰ বাটলাৰ ছাহাবেৰে তেওঁৰ সদায় আলোচনা হয়। 'অসমীয়া অভিধান নাই সেইদৰেই ফুকনে সেই অভিধান এখান কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বটলৰ চাহাবে তাৰ বিষয়ে নানা ঠাইলৈ গ্ৰাহক সংগ্ৰহৰ নিমিত্তে কাকত পঠোৱাত ৯৩ জন গ্ৰাহক সংগৃহীত হ'ল। ফুকনে ভাবিছিল যে ১৫০ জন গ্ৰাহক হলে অভিধান ছপা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিব।' এই সময়ত অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে বৰ আন্দোলন হৈছিল। ফুকনেও তাত যোগ দিয়ে, আব্দু *A Few Remarks on the Assamese Language and Vernacular Education in Assam* কিতাপখন লিখি By A Native বুলি ৪০ টকা দি ১০০ খন শিৱসাগৰৰ বেণ্টিন্ট মিছন প্ৰেছত ছপা কৰি বঙ্গ গবৰ্ণমেণ্টক দিয়ে আব্দু দেশৰ প্ৰধান লোকসকলক দিয়ে।

১৮৫৭ ছনৰ প্ৰথম ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সময়ত দেশীয় লোক বুলি চৰকাৰে ফুকনক সন্দেহেৰে চাইছিল। 'তেওঁ চাহাবসকললৈ লিখিলে যে অসমীয়া মানুহৰপৰা গবৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰতি কোনো প্ৰকাৰ বিদ্ৰোহিতা হ'ব

নোৱাৰে। কিন্তু তেওঁৰ কথা কোনেও গ্ৰাহ্য নকৰিলে।' অনুসন্ধানকাৰী-সকলে 'ফুকনৰ বাজভক্তি জানিবলৈ গুপ্তভাৱে গুপ্তচৰ পঠাইছিল। কিন্তু অকৃতকাৰ্য হ'ল।' এই বছৰতে নগাঁৱত 'ভ'বাল ভঙা' আকালে দেখা দিয়ে; ফুকনে অভাৱগ্ৰস্তসকলক সহায় কৰিবৰ বৰ যত্ন কৰে। ১৮৫৯ ছনৰ ১১ জুনৰপৰা তেওঁৰ অসুখ আৰম্ভ হয়, আব্দু ১৬ জুন তাৰিখে (৩ আহাৰ, ১৭৮১, বৃহস্পতিবাৰ) পুৱা ন বজাত তেওঁৰ মৃত্যু ঘটে। তেতিয়া তেওঁৰ বয়স আছিল মাত্ৰ ২৯ বছৰ ৯ মাহ ২৯ দিন। তেওঁৰ প্ৰথমা কন্যা বাসেশ্বৰী সৰুতে মৰে; দ্বিতীয়া কন্যা পদ্মাৱতী তেতিয়া ছাবে সাত বছৰীয়া; তৃতীয়া কন্যা চন্দ্ৰপ্ৰভা পাঁচমহীয়া; দুই পুত্ৰ বাধিকাবাম আব্দু অনাদাবাম ছাবে পাঁচ আব্দু আট্টে বছৰীয়া। পদ্মাৱতী অসমীয়া ভাষাৰ এখনি প্ৰথম উপন্যাস 'সুধৰ্মাৰ উপাখ্যান' (১৮৬০ শক) আব্দু ল'ৰা-ছোৱালীৰ পুথি 'হিত-সাধিকা'ৰ (১৮০৭ শক) বৰ্ণনাতী।

ফুকন আছিল শূৰনী লোক। দীৰ্ঘাকৃতি বদন-মণ্ডল, উন্নত আব্দু বহল কপাল, নিকা বগা দাঁতৰ শাৰী, উন্নত আব্দু সুদীৰ্ঘ নাক, পাতল গোঁফ, বহল বুকু, লাহী কঁকাল, ডিঙিলৈ বাগৰি পৰা চুলি। কাছাৰীলৈ যাওঁতে ফুকনৰ পাঁচ ফুট ছয় ইঞ্চিৰ শৰীৰত শোভা পাইছিল পাজামা, চাপকান বা কাৰা আব্দু আমামা পাগুৰি। পিছত তেওঁ ভাঁজ দিয়া পাটৰ চুৰীয়া, আঙা চোলা, টোঁকণীয়া পাগুৰি মাৰি ধুনীয়াটি হৈ কামলৈ গৈছিল।

ইংৰাজে সৈতে আলাপ কৰোঁতে তেওঁৰ আলাপ শূনি কোনো ইংৰাজেহে যেন কথা কৈছে এনে অনুমান হয়। লেখাতো সেইৰূপ আছিল। বঙলা ভাষাতো তেওঁৰ সেইৰূপ অধিকাৰ আছিল।... অসমীয়া ভাষা সাধাৰণত প্ৰচলিত হ'বলৈ তেওঁ বৰ উদ্যোগ কৰিলে। আব্দু বাট কাটিলে।' 'দেশীয় লোকসকলৰ উন্নতিৰ নিমিত্তে তেওঁৰ ইমান যত্ন আছিল যে তেওঁ যেন সেই-সকলক হাতত ধৰি তুলিব।'।

গুণাভিৰাম বৰুৱাই 'অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ'ৰ প্ৰসংগত কৈছে, 'অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতিৰ মূল সেই ফুকন। ভাষা বিষয়ে সপক্ষবাদী বিপক্ষবাদী সকলোৰে সৈতে তেওঁ তৰ্ক কৰিছিল। অসমীয়া ভাষাৰ বিষয়ে মিচনেৰী-বিলাকেও যত্ন কৰিছিল।... আনন্দবাম ফুকনৰ নাম... অসমীয়া ভাষাই সৈতে তাৰ উন্নতি বা অবনতি হলেও চিৰকাল লগ লাগি থাকিব।'।

ফুকন তেতিয়া নগাঁৱত। 'তেতিয়াও অসম দেশত স্কুল আব্দু কাছাৰীত বঙলা ভাষা চলিছিল। পাদুৰীসকলে অসমীয়া ভাষা চলাবলৈ বৰ যত্ন কৰিছিল। ব্ৰনছন পাদুৰীচাহাবে অসমীয়া চলাবলৈ এক আবেদন-পত্ৰ প্ৰস্তুত কৰে। ফুকনে সেই চাহাবক এই বিষয়ে অনেক সাহায্য কৰিছিল। ফুকন বিনে দেশীয় লোকৰ মাজত দেশীয় লোকৰ হৈ দু'আষাৰ কথা কয় বা কোনো আলোচনা কৰে

বা বৃদ্ধি দিয়ে তেতিয়া এনে লোক নাছিল। দেশীয় যিসকল লোক আছিল সেই সকলোৱে বংগলা দেশৰ নদীয়া বা শান্তিপুৰ বা কনৌজপুৰৰ পৰা অহা বৃদ্ধি অভিমান কৰিছিল। অসমীয়া ভাষাই চলোক বা বংগলা ভাষাই চলোক কাৰো কোনো ধাৰ নাখাইছিল। পাদ্ৰী চাহাবসকলে যত্ন কৰিছিল হয় তাৰপৰা বিশেষ ফল নদৰ্শিল। পাচে ফুকনে পাদ্ৰী চাহাবসকলক আব্দু পাদ্ৰী চাহাবসকলে ফুকনক দেশীয় ভাষা বিষয়ে সাহায্য কৰাত উভয়ে এই ভাষাৰ বিশেষ যত্ন কৰিবলৈ ধৰিলে।

এই কথাখিনি আত্মপ্রত্যয়হীনসকললৈ যেন এটি সতৰ্কবাণী। ফুকনৰ ডাক শূনি কোনো নাহিব পাৰে; কিন্তু অকলে আলোকৰ পথত চলাব সাহস তেওঁৰ আছিল। অসমীয়া সাহিত্যলৈ ফুকনৰ দান শকত নহ'ব পাৰে; কিন্তু সেই সাহিত্যৰ আধুনিক বাহনৰ প্রতিষ্ঠা আব্দু পূৰ্ণি-সাধনত তেওঁৰ বৰঙণি বিপুল।

আনন্দবামৰ নাম আমি কৃতজ্ঞতাৰে সোঁৱৰোঁ।

॥ তিনি ॥

বৰ্তমান অনুবাদটি আক্ষৰিক ধৰণৰ নহয়। ফুকনৰ মূল পুথিত একো অংশ কথাৰ অসমীয়া-বঙলা বা অসমীয়া-বঙলা-হিন্দী ৰূপবোৰ সমান্তৰাল স্তম্ভত দিয়া হৈছিল। তদুপৰি অসমীয়া হৰফেৰে ছপোৱা কথাবোৰৰ তলে তলে নানা চিন (diacritical mark) দি সিৰোৰৰ ঠিক উচ্চাৰণৰ সূচনা দিয়া হৈছিল। অসমীয়া আব্দু বঙলা শব্দৰ তালিকাৰ তিনি স্তম্ভ কৰি প্ৰথম স্তম্ভত ইংৰাজী শব্দ, দ্বিতীয়ত অসমীয়া প্ৰতিশব্দ আব্দু উচ্চাৰণ আব্দু তৃতীয় স্তম্ভত বঙলা প্ৰতিশব্দ আব্দু উচ্চাৰণ দিয়া হৈছিল। ফুকনৰ উদ্ভূত অসমীয়া, বঙলা, হিন্দী অংশৰ ৰূপ এক ধৰণেই ৰখা হৈছে।

ফুকনৰ পুথিখনিৰ এটি সাৰাংশ (abstract) ১৮৯৬ ছনৰ প্ৰাচ্যবিদ্যা-পত্ৰিকা *Indian Antiquary*-ত (পৃষ্ঠা ৫৭) প্ৰকাশিত হৈছিল।

ডক্টৰ সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাদেৱৰপৰা পোৱা পুথিখনিৰ গুৰি-কথা।—পুথিখনিৰ বেটুপাতত এতিয়াও অস্পষ্টভাৱে গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ নাম (হাতে লিখা) দেখা পোৱা যায়। বৰুৱাদেৱৰ সহকৰ্মী এক্সট্ৰা এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ ৰায় বাহাদুৰ শৰৎচন্দ্ৰ মধুপাধ্যায়ৰ পুত্ৰ নন্দলাল মধুপাধ্যায় প্ৰেছিডেন্সি কলেজত ভূঞাদেৱৰ সহপাঠী আছিল। নন্দলাল মধুপাধ্যায়ৰপৰাই ভূঞাদেৱে ১৯১২ ছনৰ এপ্ৰিল মাহত কিতাপখনি পায়। এইখনি বৰ্তমানে নিতান্তই দুৰ্লভ। মূলতেই এশখন কিতাপহে ছপা কৰা হৈছিল। সেইখনি শিৰ-সাগৰৰ মিছন প্ৰেছত ছপোৱা হৈছিল। মূদ্ৰক আছিল এ. এইচ্. ডেনফোৰ্থ।

মহেশ্বৰ নেওগ

অসমীয়া ভাষা আৰু অসমৰ শিক্ষা সম্পৰ্কে কেইটিমান কথা

ছৰকাৰে ব্ৰিটিশ ভাৰতত শিক্ষাৰ কাম হাতত লোৱাৰ লগে লগেই অসমত কি ভাষা শিক্ষাৰ বাহন কৰিব এই বিষয় আলোচ্য হৈ পৰিছে। অসমীয়া ভাষাৰ নাম-গোন্ধ নোপোৱা কোনো লোকে বংগ-ভাষাকে অনুমোদন কৰে। আনফালে বঙলা আব্দু অসমীয়া ভাষাৰ পাৰ্থক্য বৃদ্ধোঁতাই গমি চাই অসমীয়া ভাষাকে বৃদ্ধু ডাঠি আগ বঢ়াই দিছে। কিন্তু আমাৰ দেশৰ দুৰ্ভাগ্যবশতঃ যিসকলৰ হাতত এই শিক্ষাৰ ভাৰ পৰিছে, তেওঁলোকৰ মত ইয়াৰ ওপৰৰ বিধৰহে। তেওঁলোকৰ মতেৰে অসমীয়া আব্দু বঙলা ভাষাৰ কোনো বিভিন্নতা নাই; আব্দু বঙলাকে মাতৃ-ভাষা ধৰি আজি দহ-বাৰ বছৰ ধৰি পঢ়াশালিবিলাকত চলাই অহা হৈছে। বংগদেশ আব্দু অসমৰ ভাষাৰ মাজত জল-জল-পট্-পট্ হৈ থকা পাৰ্থক্য নেদেখাৰ বাবে যিখিনি হৈছে তাৰ অনুশোচনাৰে কণ্ট যে আমাৰ সৰল বিশ্বাস এই দোষেই অসমীয়াৰ মানসিক উৎকৰ্ষৰ বাটত হেঙাৰ দি আহিছে আব্দু দিবও। কিন্তু এইবিলাক ছৰকাৰে বৃদ্ধি উঠিবৰ সময় আহিল। আব্দু অসমীয়া-বঙলাৰ পাৰ্থক্য নথকা বোলা অসত্য ধাৰণা (misconception) হেতুকে আমাৰ হানিৰ প্ৰতিকাৰৰ সময়ো এয়ে। আমাক পঢ়াশালি আদালতত নিজ ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা স্বত্বৰপৰা যিদৰে বঞ্চিত কৰা হৈছে, তাৰ প্ৰতি সৰ্বসাধাৰণ আব্দু গবৰ্ণমেণ্টৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰোঁ।

অসম আব্দু বংগৰ ভাষা একে বোলাসকলে এইবিলাক কাৰণ দেখুৱায়—
'অসম আব্দু বংগৰ কথিত ভাষাৰ বিশেষ পাৰ্থক্য নাই। সংস্কৃত শব্দ সূৰ্যমুণ্ডাত বংগদেশৰ লিখিত ভাষাই গঢ় সলাই মাজিত হ'লেও সি অসমীয়া-বঙালী উভয়েৰে বোধগম্য। কথিত ভাষাতো যিখিনি অমিল আছে সি বংগদেশৰ বেলেগ বেলেগ প্ৰাদেশিক ভাষাৰ ভিতৰতো বিৰল নহয়। এতেকে আখৰ-জোঁটনি আব্দু উচ্চাৰণৰ সামান্য দোষ বাদ দি, অসমৰ কাৰণে এটা বেলেগ সাহিত্য গঢ়ি নুতুলি, ইংলেণ্ডত সকলো বিভিন্নতা-নিৰ্বিশেষে ইংৰাজী ভাষা চলোৱাৰ দৰে, বঙলা ভাষাকে চলোৱাই মংগলৰ কথা।'

আমি বহুত কাল বংগদেশত থাকি বংগ-ভাষাৰ লগত বিশেষ ঘনিষ্ঠতা লাভ কৰিছোঁ; অসমীয়া আমাৰ মাতৃ-ভাষাই। আমি যিমানৈ দুয়োটা ভাষা

বিজাই চাওঁ, সিমানৈ সিহঁতৰ অমিল বোছকৈ দেখা পাওঁ। কিন্তু এই ধৰণৰ জল্পনা-কল্পনা এৰি ঘাই তত্বলৈ অহা হওক। তলত 'কবিতাবল্লাকব' পুথিৰ ১১৬ পিঠিবপৰা লোৱা কথাখিনি চাই দুই ভাষাৰ ভিতৰৰ সম্বন্ধ-অসম্বন্ধ বিচৰা হওক।

বঙলা—এক দেশে ভগবান নামক এক ব্রাহ্মন বসতি করিতেন। তিনি সেবা ধৰ্মে এমন নিপুণ ছিলেন যে তদৈশীয় রাজার নিকটে ছায়ার ন্যায় সৰ্বদা থাকিয়া তাহার আজ্ঞা মাত্রেই কৰ্মসাধন করিতেন; তাহাতে তিনি ঐ রাজার অতি প্রিয়পাত্র হইয়া ছিলেন, এ প্রযুক্ত তিনি রাজ সভাসদ কি রাজকীয় কৰ্ম সম্পাদক সকলকেই তুচ্ছতাচ্ছল্য করিতেন। তাহাতে রাজসভাসদেরা সকলে একত্র হইয়া পরামর্শ করিল যে যাহাতে ঐ ব্রাহ্মণ রাজসভায় না আসিতে পায় এমত করা উচিত হয়। পরে সকলের বিবেচনায় স্থির হইল যে আদৌ দৌবারিককে বলা যাউক যে আমাদের সাক্ষাৎ মহারাজের আজ্ঞা হইয়াছে যে ভগবান নামক ব্রাহ্মণকে রাজসভায় যাইতে দিবানা। অনন্তর দৌবারিকদিগকে এই কথা কহিবাতে তাহারা ঐ ব্রাহ্মণকে আর রাজসভায় যাইতে দিল না। ঐ ভগবান ভগবানের ইচ্ছা বলিয়া গৃহে প্রস্থান করিলেন। তৎপরে ঐ ব্রাহ্মণকে না দেখিয়া রাজা উন্মিষ্ট হইয়া একদিন সভাসদদিগকে জিজ্ঞাসা করিলেন যে ভগবান পণ্ডিত কেন আইসে না? তাহাতে সকলে ঐকা হইয়া উত্তর করিলেক যে সে মরিয়াছে; বিশেষ রাজ বৈদ্য কহিলেন যে হাঁ, আমি তাহার চিকিৎসা করিয়াছিলাম, কিন্তু নিতান্ত পরমায়ু নাই আমি কি করিব? এরূপ প্রত্যেকে সাক্ষ্য দেওয়াতে মহারাজ অত্যন্ত বিমর্ষ হইয়া দীর্ঘ নিশ্বাস পরিত্যাগ পূর্বক ভগবান পণ্ডিতের জন্য যথেষ্ট খেদ করিলেন। অনন্তর এক দিবস মহারাজ নগর ভ্রমণ কারণ সভাসদাদি ও সৈন্যসামন্ত সমভিব্যাহারে লইয়া বাদ্যোদ্যম পূর্বক মহোৎসবে আসিতেছেন, তৎকালে উন্মেষে তাদৃক শ্রী বিহীন ঐ ভগবান পণ্ডিত রাজদর্শনাকাংক্ষায় সৈন্য সামন্ত অতি ক্রম করিয়া যাইতে না পারিয়া এক উচ্চ বৃক্ষাগ্রে আরোহণপূর্বক উচ্চৈঃস্বরে রাজসম্বোধনে ডাকিতে লাগিল, যে আমি তোমার সেই ভগবান পণ্ডিত। ইহা শ্রবণ করিয়া সকলে রাজাকে কহিলেক যে মহারাজ, এই পথ ত্যাগ করিয়া অন্য পথে গমন করা উচিত। দেখুন, সেই ভগবান মরিয়া ভূত যোনি প্রাপ্ত হইয়া ঐ বৃক্ষের উপর হইতে উচ্চ নাদ করিতেছে। তাহা শুনিয়া রাজা সকলের কথায় বিশ্বাস করিয়া তন্নিগে অবলোকন পূর্বক নগর ভ্রমণানন্তর স্বগৃহে গমন করিলেন। তাহা দেখিয়া ভগবান পণ্ডিত ঐ পূর্বোক্ত শ্লোক পাঠ করিলেন, যে চক্রে এবং রাজা উভয়ের সেবা করিবেক কেবল রাজ সেবা করিবেক না; কি আশ্চর্য্য যে চক্রে মহাশ্যে ভগবান পণ্ডিত ভূত হইলেন।

অসমীয়া—এখন দেশত ভগৱান 'নাৱে'ৰে 'এটি' 'বামুন' 'আচিল'। তেও খটা লোটাতে এনেহে পাৰ্গত 'আচিল' যে সেই দেশৰ বজাৰ ওচৰত তেও 'সদাই' চাব নিচিনা 'হৈ' থাকি তেওৰ আজ্ঞা 'পোৱা' 'মাৱকে' এটাই বনকে সিধি কৰি বজাৰ আতি বেখাৰ পাত্ৰ 'হৈ' বজা ঘৰৰ বা বিষয়া নাইবা ৰাজ মেলৰ 'আন' ২ 'মানুহ' এটাইকে ইতিকিং 'কৰিছিল'; 'তাতে' সিবিলাকে এটাইএ গোটে খাই আলচ কৰিলে; 'বোলে' জেনেকৈ এই 'বামুন' সৰ্গদেৱৰ মেললৈ 'আবু' 'আহিব' নোৱৰা হয় 'তাকে' কবাহে 'যুগুত'। এনে 'বুলি' এটাইএ এই আলচত বলা, 'বোলে' 'আগৈয়ে' 'স্বৰিক' 'কোৱা' 'হওক', হেনে সৰ্গদেৱে ভগৱান 'বামুনক' ৰাজ মেললৈ 'আহিবলৈ' হাক দিছে। পাচে এই দৰে 'স্বৰিক'হঁতক

'কোৱাত' সিহঁতে সেই 'বামুনক' 'আবু' ৰাজ মেললৈ 'জাবলৈ' 'নি দিলত' 'ভগৱানে' 'তাকে' 'ভগৱন্তৰ' 'ইচা' 'জেন' 'বুলি' ঘৰলৈ গুচি গল। পাচে ভগৱানক 'নে'দেখি বজাৰ উগুত থুগুত লাগি এদিনাখন ৰাজ মেলআইবিলাকক 'সুধিলে', 'বোলে', 'ভগৱান' পৰিত্বে কলেই নাহে? 'তাতে' সিবিলাক এটাইএ গোটে পিট খাই 'জনায়ে', 'বোলে' 'সি' মৰিল। 'তাতে' বেজ ববুৱাইও 'কলে', 'বোলে', 'হয়', 'ময়' 'তেওঁক' 'চাইছিলোঁ', কিন্তু নিচেইকৈ আয়ুস্ নাইকিয়া 'ময়' কি 'কৰিম'? এই দৰে গায়ে পতি সাখি ওলালত, বজাই আতি বেজাবকৈ দিঘল হুন্মুনিয়াহু কাটি ভগৱান পৰিতলৈ ডালেমান বেজাৰ 'কৰিলে'। 'তাব' 'পিচে' এদিনা বজাই নগৰ ফুৰিবলৈ পাত্ৰ মন্ত্ৰী ডা ডাঙৰিয়াকে আদি 'কৰি' ঠাট কটক 'লগত' 'লৈ' টোলে ডগৰেবে আতি বগ ধেমালিকৈ ওলালত খিনাই শ্ৰী 'নাইকিয়া' 'হোৱা' সেই ভগৱান পৰিৎ ঠাটকটকৰ সাঁদিব মাজে বজাক 'দেখা দিবলৈ' 'জাব' নোৱাৰি এজোপা ওখ 'গচৰ' 'আগত' উঠি বিগিয়াই ২ বজাক মাতিব ধৰিলে, 'আবু' 'কলে', 'বোলে', 'ময়েই' তোমাৰ ভগৱান পৰিৎ। 'ইয়াকে' শূনি এটাইএ বজাত 'জনায়ে' 'বোলে', 'সৰ্গদেও', এই বাট এৰি 'আন' এৰাটে 'জোৱাহে' 'যুগুত', 'দেখোক', সেই ভগৱান মৰি ভূত 'হৈও' 'সো' 'গচৰ' ওপৰপৰা বিগিয়াইচে। 'তাকে' শূনি বজাই এটাইৰে কথা পতিয়াই সেই ফালে 'নেচাই' নগৰ ফুৰি এটাই ঘৰ সোমালগৈ। 'ইয়াকে' দেখি ভগৱান পৰিত 'এই' 'বুলি' ওপৰত কোৱা শ্লোক গালে, 'বোলে', বজা 'আবু' মন্ত্ৰী 'দুইতো' খাটিব লাগে, 'অকল' বজাত না খাটিব; কিয়নো কেনে আচৰিত, মন্ত্ৰীৰ 'প্ৰভাৱত' 'ভগৱান' পৰিত ভূত 'হল'।

ওপৰৰ কথাখিনিত ডাঠ আখৰৰ শব্দখিনি বঙলাৰ আলেকৰ পালেক একো নহয়। '—' এই চিন থকাখিনিৰ অৱশ্যে পম খেদিলে বঙলাৰে সম্বন্ধ ধৰা নপৰাকৈ নাথাকে। কোনো চিন নথকা শব্দবিলাকৰ গঢ় লবাত সিহঁত কিণ্ডত বেলেগ হৈ পৰিছে। ইয়াৰ ২৮৭টা শব্দৰ ভিতৰত ১১৩টাৰ বঙলাৰ লগত সম্বন্ধ নাই, ৯৮টা দুয়োটা ভাষাৰে মূল সংস্কৃতৰ অপভ্ৰংশ আবু বাকী ৭৭টাহে হয় বঙলা শব্দৰ অপভ্ৰংশ, নহয় সিহঁতেৰে সাদৃশ্য থকা।

তলত দিয়া অসমীয়া সাধাৰণ পদাৰ্থ আবু সকলো জাতিৰে সদায় ব্যৱহৃত বস্তুৰ নামৰ বিচাৰ কৰা হওক,—

অসমীয়া

জুই,
বতাহ,
ধুমুহা,
ববখুন,
পানি,
নৈ,
বৌলি,

বঙলা

অগ্নি, আগুন
বাতাস
ঝড়
বৃষ্টি
জল
নদী
সূৰ্য্য

অসমীয়া

জোন,
চবাই,
মানুহ,
তিবোতা,
ল'ৰা,
চোৱালী,
বোপাই, পিতাদেও,
আই,
ককাই,
সাহু,
পো, পদুতেক,
পজা,
বাট, আলী,
পদুলি, বাট চৰা,
মেকুৰি,
পেৰা,
পথাৰ,
চকোৱা, টাটী,
দলং, সাঁকো,
ভৰি পতা, ভৰি,
চকু,
চেলাউৰী,
কৰঙন, তৰ্পনা,
আঙুলি,
ভেঁটি,
টংগালী,
পাগ, পাগুৰী,
চেলংগ,
সিহ'তৰ, তেওঁবিলাকৰ,
এইবিলাক, এইবোৰ,
সুন্দৰী,
বেয়া,
উদং, নাঙটা,

বঙলা

চন্দ্র
পক্ষী, পাখি
মানুষ
স্ত্রী
বালক, ছেলে
কন্যা, মেয়ে
বাবা, পিতা ঠাকুৰ
মা, মাতা
দাদা
শাশুড়ী
বেটা, পুত্ৰ
বুড়ী, কুড়ীয়াঘৰ
পথ, রাস্তা
ফটক, বাহিৰেৰে দ্বাৰ
বিড়াল
সিন্দুক
মাঠ
টাটি, বেড়া
সাঁকো, পুতুল
পা
চক্ষু, চোখ
ভ্ৰু
উৰু
আঙুল
দান, ভেট
কটি বন্ধ, কমৰ বন্ধ
পাগড়ী
চাদৰ
তাহাদিগেৰে, তাঁহাদিগেৰে
এই সকল
সুন্দৰ
মন্দ
লেঙটা

অসমীয়া

ডাঙৰ, বৰ,
তিতা,
চেঁচা, শীতল,
নিমৰিমিয়াল,
টেঙাৰ, ধুতুং,
মৰগু,
বলিয়া,
থিয়,
বঙিয়াল,
মনে ২,
ঘৰচিয়া,
চহকি, ধনবন্ত,
বনবিয়া,
সোৰোপা,
ওপজা,
বিষোৱা,
সৈ কহী, গাত্ লোৱা,
সলাগা,
উসাহ লোৱা,
ভুৰুকুৱা,
হাক দিয়া,
চাপৰি বোৱা,
আলচ্ কৰা,
দন্দ কৰা,
চেলেকা,
লৰা,
ডবুৱা,
আকৌ,
সোনকালে,
নিতোঁ,
কেনেকৈ,
মাহিলি,
ঘনেপতি, বেলিএপতি,

বঙলা

বড়
ভিজা
শীতল, ঠান্ডা
নিষ্ঠুৰ
ধুতুং, শঠ
মহাঘা
পাগল
খাড়া
বঙিয়াল
চুপ
পোষমানা
ধনবান
বন্য, বনুয়া
অলস
জন্মা
বেদনা হওয়া
স্বীকাৰ করা, কবুল করা
প্রশংসা করা
নিশ্বাস লওয়া
ঠগা
নিষেধ করা
হাততালি দেওয়া
পরামর্শ করা
বগড়া করা
চাটা
দোঁড়া
ধমকান
পুনৰায়
শীঘ্র
প্রত্যহ
কিৰূপে, কিমতে
মাসিক
বার ২

অসমীয়া

বেগতে, খবকৈ,
এনেকৈ,
কেতিয়া, কাহানি,
কত, কোনখিৎ,
কিয়, কেলেই,
এতেকে,
লৈকে, লৈ,
লৈ,
সৈতে,
নিচিনা,
আবু,
কিয়নো,
নাইবা,
কৈ, তাতকৈ,
তেও,
খাবি,
সঁচাব,
বেজী,
বজা,
কুঁৱৰী,
কোঁৱৰ,
চুবুৰিয়া,
বংগহ,
ফৈদ, পৰিয়াল,
তেজ,
সুৰ্মথিবা টেঙা,
মাত্, দোৱান্,
সমাজিক, সপোন,
টোপনি,
খংগ,
বেথা, মবম, চেনেহ,
পোটক্ তোলা,
পিয়াহ, হেপাহ,

বঙলা

শীঘ্ৰে ২
এইৰূপে
কখন, কবে
কোথায়, কোন্ স্থানে
কেন
অতএব
পৰ্য্যন্ত
প্ৰতি
সহিত
ন্যায়
এবং, আৰ
কেননা
কিৎবা
অপেক্ষা, হইতে
তথাপি, তবু
জ্বালানি কাষ্ট
চাৰি
সুই
ৰাজা
ৰাণী
ৰাজকুমাৰ
প্ৰতিবাসী
জ্ঞাতি
বংশ, পৰিবার
রক্ত
কমলা লেবু
ভাষা, কথা
স্বপ্ন
নিদ্ৰা, ঘুম
রাগ, ক্রোধ
প্ৰেম, স্নেহ
দাদ, প্ৰতিহিংসা
তৃষ্ণা, পীপাসা, পিয়াস

অসমীয়া

বঙলা

ভোক,
খিয়াল,
সি, তেওঁ,
তাই,
তোমালোক,
আমি,
মোৰ,
আমাৰ,

ক্ষুধা
শ্বেষ, হিংসা
সে, তিনি
সে
তোমরা
আমরা
আমার
আমাদিগের

ওপৰৰ ১১৪টা শব্দৰ ভিতৰত ৯০টা বঙলাৰপৰা সম্পূৰ্ণ বেলেগ আব্দ বাকীখিনিবো দহই-এটাৰহে মিল পোৱা যায়।

অসমত বংগভাষাৰ পৃষ্ঠপোষকসকলে কয় যে ওখ খাপৰ, মাজিত অসমীয়া আব্দ বংগভাষাৰ মাজতহে অলপ মিল দেখা যায়। তলত দিয়া বঙলা আব্দ অসমীয়া কথাখিনিয়ে বোধ কৰোঁ ক'ব যে কথিত ভাষাতহে প্ৰভেদ বেছি, মাত্ৰ দহয়ো ভাষাবে মূল সংস্কৃত দেখি দহয়োখন প্ৰদেশৰ ভাষাৰ মাজত কিছৰ মিল দেখা যায়।

বঙলাঃ পন্মাবতী। অগো, আমাদেৰ মেয়ে কামিনীৰ প্ৰায় আঠ বৎসৰ বয়স হইল, ভাল একটি বয় দেখ, বিয়েৰ সময় হইয়াছে।

হৰিহৰ। বিবাহেৰ জন্য এত ব্যস্ত কেন? কন্যাৰ বয়ঃক্ৰমই কত, আৰও পাঁচ বৎসৰ অপেক্ষা কৰা যাইতে পাৰে।

পন্মাবতী। ও মা, আৰো চাৰ পাঁচ বছৰ মেয়েকে কেমন কৰে আইবড় ৰাখবো? বৰ তেৰ বছৰেৰ আইবড় মেয়ে থাকিলে লোকেৰ কাছে কেমন কৰে মূখ দেখাব। আৰ ছোট ব্যালা বে দিতে কি তোমাৰ সাদ যায়না? অধিক বয়সে বিয়ে দিলে একটা মন্ত দিক্‌ধাবড়ে জামাই আস্বে, ছেলে ব্যালা বে দিলে ছোট জামাই হবে দেখতে ভাল, শুনতে ভাল, যেমন পদতুল খেলার মত।

হৰিহৰ। অল্প বয়সে বিবাহ দেওনেৰ দোষ গুন পরে বলিব, এখনকাৰ কথা জিজ্ঞাসা কৰি, মেয়ে কি পৰ্যন্ত লেখাপড়া শিখিয়াছে বল দেখি? আমি পুনঃ ২ তোমাকে কহিয়াছি বাটৰ গুৱৰু মহাশয়েৰ নিকট প্ৰতি দিন কন্যাকে পাঠাইয়া দেও, পাঠাও কি না?

পন্মাবতী। গুৱৰু মহাশয়েৰ নিকট পাঠাইয়াছিন্, মেয়ে বড় অল্‌বড্যা অস্থিৰ পাঠশালা হইতে পালিয়া আস্‌তো আৰ ছেলে মানুহ খেলাতেই মন।

হৰিহৰ। এ বিষয় আমাকে কেন জানাও নাই? এতো ভাল কৰ্ম হয় নাই, কন্যাৰ শিক্ষা হইতেছে না, এষে বড় মন্দ।

পন্মাবতী। এমন মন্দই বা কি, মেয়ে মানুহ লেখা পড়া শিখে কি কৰবে? সে কি চাকৰি কৰে টাকা আনবে? মেয়ে ছেলে লেখা পড়া শিখলে বৰং লোকে নিন্দা কৰবে। ৰবিবাৰ দিন দিদিৰ বাড়ি গিয়াছিন্, সেখানে মাসী মামী পিসী সকলেই এসেছিলেন,

তাদের কাছে মেয়ের লেখা পড়ার কথা বলিলে তাঁহারা সকলে বললেন মেয়ে মানুষের লেখা পড়া শেখায় কাজ কি? আবার কেও ২ বললে মেয়ে মানুষ লেখা পড়া শিখলে রাঁড় হয়। মাগো মা সে কথাটা শুনে অবধি মনটা ধুক্ পুক্ করছে। কাষ নাই বাবু, আর লেখা পড়ার কাষ নাই। আমার মেয়ে অমনি থাকুক। বে কয়েক দিন পাঠশালে গিয়াছিল তার দোষ কাটাবার জন্য চুড়ামণিকে দিয়া ঠাকুরের কাছে তুলসী দেওয়াবো।

অসমীয়াঃ পন্মারতী। হেবা, আমার চোৱালী কামিনীৰ আঠ বছৰমান বয়স হ'ল, ভাল চাই এটি দবা বিচাৰা; বিয়াৰ দিন পালেহি।

হৰিহৰ। বিয়ালৈ এনে লবালবি কেলেই কবিচা? চোৱালীৰ বয়সেই নো কিমান? আবু চাৰি পাঁচ বছৰমান বাট চাব পাৰি।

পন্মারতী। অ আই, আবু চাৰি পাঁচ বছৰমান নো চোৱালীক কেনেকৈ আবিএকৈ থম? বাবে তেবে বচবিয়াকৈ আবিএ চোৱালী থাকিলে মানুহৰ আগলৈ কেনেকৈ মুখ উলিয়াম? লবাতো বিয়া দিবলৈ নো তোমাৰ হাবিলাৰ্ নাই নে? সবহ বয়সং বিয়া দিলে এটা ডাঙৰ হটংগা মুনহ জোঁৱাই আহিব। লবাতো বিয়া দিলে জোঁৱাই সবু হব, দেখিবলৈকো ভাল, শুনিবলৈকো ভাল, জেনেকুৱা দবা পুতালিয়ে ওমলাৰ নিচিনা।

হৰিহৰ। তাকব বয়সং বিয়া দিয়াৰ গুন অগুনৰ কথা পাচে কম; এতিয়াৰ কথা সোধো, চোৱালীএ কিমান লেখিব পঢ়িবলৈ শিকিচে, কোৱাচোন? ময় বেলিএ পতি তোমাক কৈচোঁ, ঘৰৰ অধ্যাপকৰ তালৈ নিতৌ চোৱালীক পাঁচবা; পাঁচিচিলা নে নাই?

পন্মারতী। অধ্যাপকৰ তালৈ পাঁচিচিলোঁ, ছোৱালী আতি এসাঁতি, পঢ়া সালিৰ পৰা। নিতৌ পলাই আহে; আবু লৰা মানুহ, সদাই ওমলাতহে মন।

হৰিহৰ। এই কথা মোত কেলেই কোৱা নাই কিয়া? এনে কথা ভাল ন হয়, চোৱালীক সিকোৱা বুজোৱা নো হোৱা চো বৰ বেয়া কথা।

পন্মারতী। তিমান বেয়াই নো কি চো? চোৱালীএ লেখিব পঢ়িবলৈ জানি নো কি। কবিব? তাই কাম কৰি ধন ঘটিব নে? চোৱালী লৰাই লেখিব পঢ়িবলৈ জানিলে আবু মানুহে নিন্দাহে কৰিব। দেওবাবে বাইৰ ঘৰলৈ গৈচিলোঁ, তাতে মাহী, মাই আবু পেহী এটাইএ আহিছিল, সিবিলাকৰ আগত চোৱালীক লেখিব পঢ়িবলৈ সিকোৱা কথা কোৱাত সিবিলাক এটাইএ কলে হেনে তিবোতা মানুহৰ লেখা পঢ়াত কি সকাম? আবু কেৱে ২ কলে বোলে তিবোতাই লেখিব পঢ়িবলৈ জানিলে নটিনী হয়। অ আই, সেই কথা শুনিবৰে পৰা মোৰ মনত উগুৰ লগুৰ লাগিচে। নালাগে দেও, লেখা পঢ়াত সকাম নাই, মোৰ চোৱালী এনেই থাকুক। যি কেই দিন পঢ়া শালিলৈ গৈছিল তাৰ দোষ গুচাবলৈ চুড়ামণিৰ হতুৱাই গোঁসাইৰ আগত তুলসী দিয়াম।

পাঠকসকলে ভাবি চাব, যি ভাষাৰ আধাৰ্থিনি শব্দৰ লগত কোনো সম্বন্ধ নাই, বঙলা ভাষাৰে সৈতে তেনে অসমীয়া ভাষাৰ বিভিন্নতা হ'ব পাবেনে নোৱাৰে। ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰায় সকলো কথিত ভাষাই সংস্কৃত ভাষাৰ বংশধৰ আবু তাত একে বা অলপ লৰ গঢ়ত সংস্কৃত শব্দ সোমাই আছে। সংস্কৃত ভাষাত এনে এটা শব্দ নাই যিটো ভাৰতবৰ্ষৰ হিন্দুসকলৰ যি কোনো ভাষাতে এটা গঢ় লগালে বা নলগালেও খাপ খাই নপৰিব। ইয়াৰপৰা এইটো কথা

ধৰিব পাৰি যে কোনো লেখক বা বক্তাই যিমান সংস্কৃত শব্দ সন্মুখাই ল'ব সিমান তেওঁৰ ভাষা ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো শিক্ষিত হিন্দুৱেই বুজিব পৰা হ'ব। উদাহৰণস্বৰূপে 'যোগবাশিষ্ঠ বামায়াণ'ৰপৰা (পৃ. ২৪১) এইখিনি তুলি লোৱা হওক। ইয়াত সংস্কৃত শব্দ সবহ; অলপ সাৱধানে পঢ়িলে পূৰ্ব ভাৰতৰ সকলো শিক্ষিত হিন্দুৱে যেনেকৈ বুজিব অসমীয়ায়ো সেইদৰেই বুজিব পাৰিব।

এই পৃথিবীতে নানা বন যন্ত্ৰ উত্তৰাপাণ্ডব নামক এক মহান্ দেশ আছে। সেই দেশে হৰিশ্চন্দ্ৰ কুলোৎপন্ন পৰম ধাৰ্মিক লবন নামে এক ৰাজা আছেন, তিনি ভূমিস্থ দিবাকৰ স্বৰূপ। সেই লবন ৰাজ্যৰ যশেৰ ন্যায় শত্ৰুৰ্ণ পদ্প ম্বাৱা ভূষিত হইয়া সেই দেশেৰ পৰ্বত সকল বিভূতি ভূষিত প্ৰদীপ্ত মহাদেবেৰ ন্যায় বিৰাজ করে। সেই ৰাজা শঠতা জানেন না, ও তাঁহাৰ আকাংক্ষা নাই; এবং তিনি বাচক ব্যক্তি যেমত পদেৰ বিচ্ছেদ ধারণ করেন তাহাৰ ন্যায় মহত্ব গুন ধারণ কৰিতেছেন। এক দিবস সেই ৰাজা সভা মধ্যে সিংহাসনোপবিষ্ট হইলেন। চন্দ্ৰ যেমত আকাশে থাকেন তদ্রূপ। সেই ৰাজা সূৰ্যোপবিষ্ট হইলে, মহাগৰ্ব্বযুক্ত কোন ঐন্দ্ৰজালিক, অৰ্থাৎ মায়াবী তৎকালে আসিয়া সভামধ্যে প্ৰবেশ কৰিল। সেই মায়াবী পৰ্বত শিখৰ সদৃশ মহৎ মস্তক বিশিষ্ট ৰাজাকে প্ৰণাম কৰিয়া ভ্ৰমর যেমন পদ্মকে কহে তাঁহাৰ ন্যায় উৰ্দ্ধ কন্ধৰ ৰাজাকে কহিল, হে বিভো, এই সভাতে আসনস্থ আপনি ভূমিতে চন্দ্ৰোদয় হইলে যেমত আশ্চৰ্য্য দৰ্শন হয় তাহাৰ ন্যায় অনিৰ্বচনীয় খৰোলিকা, অৰ্থাৎ খেলা দৰ্শন করুন। সেই মায়াবী এই রূপ কহিয়া ভ্ৰমদায়িনী পিঞ্জিকা অৰ্থাৎ ময়ূৰ পুচ্ছ নিৰ্মিত বস্ত্ৰ বিশেষ ভ্ৰমণ কৰাইল, সেই পিঞ্জিকা নানা প্ৰকাৰ ভ্ৰম প্ৰদান করে, এবং তাহা পৰমাত্মাৰ মায়ার ন্যায় নানা মিথ্যা ৰচনাৰ কাৰণ হয়। মায়াবী এইরূপ কহিলে পৰে ৰাজা সেই সভাকে তেজোময় ও বিৰাজিতা দৰ্শন কৰিলেন, এবং সেই ক্ষণে সেই সভাতে সৈন্ধব নামে অন্য এক ৰাজ্যৰ শাসন্ত আসিয়া প্ৰবেশ কৰিল। সেই ৰাজ সামন্তেৰ পশ্চাৎ সূৰ্যদৰ ও পৰম বেগবিশিষ্ট এক অশ্বও আসিয়া প্ৰবেশ কৰিল, সেই সৈন্ধব ৰাজ সামন্ত সেই অশ্ব লইয়া ৰাজাকে কহিল। হে মহীপতে, উচ্চৈঃ শ্ৰবা তুল্য এই অশ্ব স্প্ৰেষ্ঠ, আমার ৰাজ্য সৰ্ব্ব ভূমীশ্বৰ আপনকার নিমিত্ত প্ৰেৰণ কৰিয়াছে।

এইদৰেই অসমীয়া আবু হিন্দী ভাষাতো সংস্কৃত শব্দৰ প্ৰয়োগ বোধি হ'লে দুয়োটাকে গোটেই ভাৰতবৰ্ষৰ বুজিব পৰা হ'ব। আমি একে অৰ্থৰে তলত হিন্দী, বঙলা আবু অসমীয়া কথাখিনি দিলো, তাৰপৰা এইটো জানিব পাৰি যে শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ যেই কোনো এটা ভাৰতীয় উপভাষাৰে লেখা বিজাই চালে বিশেষ প্ৰভেদ দেখা নাযাব।

হিন্দীঃ প্ৰত্যেক প্ৰাণী বড় পৰাক্ৰমীওকে বশমে বহে। কোঁকি ঐসা কোই পৰাক্ৰম নহী যো ঈশ্বৰসে ন হো। যিতনে পৰাক্ৰম হৈ সো ঈশ্বৰকে স্থাপিত হৈ। ইস্ কাৰণ জো কোই পৰাক্ৰমকা বিবদ্ধাচৰণ কব্ তা হৈ সো ঈশ্বৰকে নিব্দাপিত আজ্ঞা কা বিবদ্ধাচৰণ কব্ তা হৈ। ওৰ ৰে জো বিবদ্ধাচৰণ কব্ তা হৈ সো আপনে দন্ডকো পাৰেগে। কোঁকি পৰাক্ৰমী ভলে কাৰ্যনকো নহী, পবন্তু বড়বকো ভয় কব্ তা হৈ। সো জোঁ তু

চাহে কি পৰাক্ৰমে ন ভয় কৰে তো ভলা কৰ, ঔৰ তু উস্মে প্ৰশংসা পাৰেগা। কোঁকি
ৰহ ঈশ্বৰকা সেরক তেবি ভলাইকে লিএ হৈ। পৰন্তু জোঁ তু কুকৰ্ম কৰে তো ভয় কৰো
কি ৰুহ খড়গ ব্যৰ্থ নহ'লি ধাৰণ কৰ্ত্তা, কোঁকি ৰুহ ঈশ্বৰকা সেরক কুকৰ্ম কৰনে
হাবোঁকে লিয়ে ক্ৰোধকা দণ্ডদাতা হৈ। সো তুম্‌লোগ কেরল ক্ৰোধকে ভয়সে নহ'লি
পৰন্তু বিবেক সে ভী মানো। তিস্ কাৰণ তুম্‌লোগ কৰ ভী দেউ কি রে উসী কাৰ্য্যকে
লিয়ে ঈশ্বৰকে সেরক হৈ। সো সৰ্কা জো পাৰনা হো ভব্ দেউ। জিস্‌কো কৰ চাহিয়ে
কৰ, অণ্‌ব্ জিসে শুল্ক চাহিয়ে শুল্ক দেউ, জিস্‌সে ভয় কৰনা চাহিয়ে ভয় কৰো, ঔৰ
জিস্‌কো প্ৰতিষ্ঠা চাহিয়ে প্ৰতিষ্ঠা দেউ।

বঙলাঃ প্ৰত্যেক প্ৰানী অতি পৰাক্ৰম দিগেৰ বশে থাকুক; কেননা এমত কোন
পৰাক্ৰম নাই যে ঈশ্বৰ হইতে না হইয়াছে। যে সমস্ত পৰাক্ৰম আছে তাহা তাৰে ঈশ্বৰে
স্থাপিত। এই নিমিত্তে যে কেহ পৰাক্ৰমেৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে সে ঈশ্বৰেৰ নিৰূপিত আজ্ঞাৰ
বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে। আৰু যে এৰূপ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰে সে আপন দণ্ড পায়। কেননা
পৰাক্ৰমী ভাল কৰ্ম্মকে নয় কিন্তু মন্দ কৰ্ম্মকে ভয় কৰে। অতএব তুমি যদি পৰাক্ৰমকে
ভয় না কৰিতে চাহ তবে ভাল কৰ। তাহা হইতে তুমি প্ৰশংসা পাইবা। কেননা তোমাৰ
ভাল নিমিত্তেই সেই ঈশ্বৰেৰ সেবক হইয়াছে, কিন্তু যদি তুমি কুকৰ্ম্ম কৰ, তবে ভয়
কৰিবা যে হেতুক যে খড়গ ব্যৰ্থ ধাৰণ কৰেনা। আৰু সেই ঈশ্বৰেৰ সেবক কুকৰ্ম্মকাৰী-
দিগেৰ প্ৰতি ক্ৰোধেৰ দণ্ডদাতা হইয়াছে। অতএব কেবল ক্ৰোধেৰ ভয়ে নয়, কিন্তু বিবেক
নিমিত্তেও তাহাকে মানিবা। এই কাৰণে তোমাৰা ৰাজ কৰও দিবা, কেননা তাহাৰা ঐ
কাৰ্য্যেৰ নিমিত্তেই ঈশ্বৰেৰ সেবক হইয়াছে, আৰু যাহাৰ যে পাওনা থাকে তাহা পূৰ্ণ
কৰিয়া দেও, যাহাকে কৰ দিতে হয় তাহাকে কৰ, এবং যাহাকে শুল্ক দিতে হয়
তাহাকে শুল্ক দেও। যাহাকে ভয় কৰা উচিত তাহাকে ভয় কৰ, ও যাহাকে প্ৰতিষ্ঠা
দেওগা আবশ্যক তাহাকে প্ৰতিষ্ঠা দেও।

অসমীয়াঃ প্ৰতি প্ৰানিয়ে অতি পৰাক্ৰমবিলাকৰ বশ হওক; কিয়নো এনেকুৱা কোনো
পৰাক্ৰম নাই যে ঈশ্বৰপৰা নাই হোৱা। যিবোৰ পৰাক্ৰম আছে, সেইবোৰ সদৌ ঈশ্বৰ
স্থাপিত। এই নিমিত্তে যি কেৰে পৰাক্ৰমেৰ বিৰুদ্ধে আচৰে, সি ঈশ্বৰেৰ নিৰোপা আজ্ঞাৰ
বিৰুদ্ধেও আচৰে। আৰু যি বিৰুদ্ধে আচৰে সি আপোন দণ্ড পায়। কিয়নো পৰাক্ৰমিয়ে
ভাল কৰ্ম্মলৈ ন হয়, কিন্তু বেয়ালৈহে ভয় কৰে। এতেকে যদি তুমি পৰাক্ৰমলৈ ভয় নকৰিব
খোজা, তেন্তে ভাল কৰা, তাৰ পৰা তুমি পৰাক্ৰমলৈ ভয় নকৰিব খোজা, তেন্তে ভাল
কৰা তাৰপৰা তুমি প্ৰশংসা পাবা। কিয়নো সি তোমাৰ ভাললৈহে ঈশ্বৰেৰ সেৱক হৈছে।
কিন্তু যদি তুমি কুকৰ্ম্ম কৰা তেন্তে ভয় কৰিবা, যি হেতুক সি খড়গ ব্যৰ্থ ধাৰণ নকৰে।
আৰু সেই ঈশ্বৰেৰ সেৱক কুকৰ্ম্ম কৰোঁতাৰিলাকলৈ ক্ৰোধেৰ দণ্ড দিওঁতা হৈছে; এতেকে
অকল ক্ৰোধেৰ ভয়ত ন হয়, কিন্তু বিবেকেৰেও তাক মানিবা। এই কাৰণে তোমালোকে
ৰাজ কৰকো দিয়া; কিয়নো সিহঁত সেই কাৰ্য্যলৈকে ঈশ্বৰেৰ সেৱক হৈছে। আৰু যাৰ
যি পাব লগা আছে, তাক ভৰাই দিয়া; যাক কৰ দিব লগা তাক কৰ, আৰু যাক হাট
দান দিব লগা তাক দান দিয়া। যালৈ ভয় কৰিব লাগে, তালৈ ভয় কৰা, আৰু যাক প্ৰতিষ্ঠা
দিব লাগে, তাক প্ৰতিষ্ঠা দিয়া।

ওপৰৰ হিন্দী, বঙলা, অসমীয়া অনুচ্ছেদ কেইটাৰ প্ৰায় আধাখিনি শব্দ
তিনিও ভাষাতে একে আৰু বাকীখিনিতো বহুতৰেই ভাল মিল আছে। সবহ

পৰিমাণে সম্পূৰ্ণ সংস্কৃত শব্দ ব্যৱহাৰ কৰাত এনেদৰে মিলা বাবেই বঙলা
আৰু অসমীয়াই নহয়, হিন্দীকো যদি একেটা ভাষা বুলি প্ৰমাণ দিব পৰা
হয়, তেনেহলে অসমৰ লগতে পূৰ্ব ভাৰতৰ সকলো প্ৰদেশতে বঙলা নিৰ্বিঘ্নে
চলাব পৰা হ'ব। সংস্কৃতৰ সূৰত সংস্কৃত (refined) আৰু ওখ ধৰণৰ
হ'লেই সাধাৰণ প্ৰজাৰ বুদ্ধা-নবুদ্ধা প্ৰশ্ন এৰি কোনো এটা ভাষাত প্ৰজাক
শিক্ষা দিয়া উচিত নহয়—এই কথা আমি পাহৰিব নালাগে। সকলো প্ৰজাই
ক'ব আৰু বুজিব পৰা এটা ভাষা শিক্ষাৰ বাহন কৰিলেহে শিক্ষা-কাৰ্যত
সম্পূৰ্ণতা লাভ কৰিব পাৰি। এই কথা সঁচা হ'লে, অসমীয়া ভাষা অসমত
চলোৱাটোয়ে উচিত, ইয়াক কোনো প্ৰকাৰেই অস্বীকাৰ কৰিব পৰা নহ'ব।

অসমৰ ছবকাৰী পঢ়াশালিবিলাকত বঙলা ভাষা চলোৱাৰপৰা কিমানখিনি
উপকাৰ আৰু অপকাৰ হ'ব তাক বুজাবলৈ এইখিনি ক'লেই হ'ব—গ্ৰেট
ব্ৰিটেইনৰ প্ৰাথমিক পঢ়াশালিবোৰত লেটিন বা ফৰাচী ভাষা, হাতত পুথি
লোৱা ল'ৰাক ইংৰাজীৰ সলনি ফৰাচী বা লেটিন ব্যাকৰণ, ইংৰাজী প্ৰাথমিক
পুথিৰ ঠাইত লেটিন বাৰে-মতবা বা ইংৰাজী ঘৰুৱা সাধুৰ ঠাইত ফৰাচী ভাষাৰ
প্ৰেম-প্ৰসংগ দিলে যিখিনি দোষ-গুণ হোৱা সম্ভৱ, অসমৰ পঢ়াশালিতো সেই
একে ফলেই হ'ব। তথা-কথিত গবৰ্ণমেণ্ট ভাৰ্নেকুলাৰ স্কুলৰ ল'ৰাৰ হাতত
দিয়া হয় এখন বঙলা প্ৰাথমিক পুথি। তাত যিকেইটা শব্দ পোনতে জোঁটা-
বলৈ দিয়া হয় তাৰ কোনোটিয়েই মাকৰ পেটৰপৰা ওলাই সংসাৰৰ মানুহবোৰ
দেখিবলৈ ধৰাৰেপৰা কাৰো মূখত শুনো বা নিজে কোৱাও ল'ৰাৰ মনত নপৰে।
সেইবোৰ অধ্যাপকৰ মূখত নতুনকৈ শুনি সিহঁতৰ এনেহে লাগে যেন বাপেক-
মাক বা বেজ-জ্ঞানীয়ে জবৰত ভূত জাৰিবলৈ গোৱা নাইবা ওচৰৰ চুবুৰীলৈ
যাওঁতে বৰ গছৰ তলত ধৰা 'বুঢ়া ডাঙৰীয়া'ক আঁতৰ কৰিবলৈ গোৱা মন্ত্ৰ
কোনোবাকালত অধ্যাপকদেৱে শিকি থৈছিল। আখৰ জোঁটাৰ পৰা হোৱা-
নোহোৱাতেই বেচেৰাহঁতৰ মূখত থিয় দিয়ে এটা বাঘ—বঙলা 'জ্ঞানোদয়'
'জ্ঞানোদয়' কেইটামান নীতি বচন থকা সাধু কথাৰে প্ৰায় ডেৰ কুৰি পৃষ্ঠাৰ
এখন কিতাপ। সংস্কৃত স্তোত্ৰ মূখস্থ কৰাৰ দৰে এবছৰ বা দুবছৰ ল'ৰাহঁতে
ভাটোৰ দৰে আওৰায়, কিছুমান শব্দ আৰু তাৰ অৰ্থ কণ্ঠস্থ কৰে আৰু অতি
সৰহ পক্ষত দুই-এঠাইৰ কথা কিছুমান অলপ বুজি উঠে। ওপৰ শ্ৰেণীলৈ
উঠিয়েই গণিতৰ সহজ উদাহৰণ, জোছেফৰ বুৰঞ্জী আৰু ছলোমনৰ হিতো-
পদেশত হাত দিব লাগে। তাতোকৈ টান, বঙলা অভিধান চাই সেই ভাষাত
বুৎপত্তি বুজাবলৈ যিমান পাবে সিমান শব্দৰ অৰ্থ মূখস্থ কৰিব লাগিব। এই-
খিনিতে শিক্ষাৰ সমাপন। কাচিৎ ঘটা দুই-এটা কথা বাদ দিলে অসমৰ
বৰ্তমান প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা এয়ে। ইমানতে সন্তোষ মনেৰে পঢ়া-শুনো
সাং কৰি অসমীয়া ডেকাই সংসাৰত সোমায়। মনতে ভাবে—বঙলা ক'ব পাৰোঁ,

আদ্-বঙলুৱা খিচিবীৰে চিঠি-পত্ৰ, দৰ্খাস্ত আদি লিখিব পাৰোঁ আব্দু লাগিলে এটা 'গাঁও-কাকতী'ও হ'ব পাৰোঁ; ইয়াতকৈ বেছিৰ আৱশ্যকেইবা কি? কোনো-বাই যদি সোধে, ইস্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানি কি, উত্তৰ সহজতে পোৱা যাব,—“এগৰাকী তিৰোতা।” পৃথিৱী কি বস্তু জানিব খুজিলে কৈ দিব, “পৃথিৱী এখন বৰ ডাঙৰ তিনিকোণীয়া ঠাই, কেইটামান হাতীয়ে পিঠিত তুলি ধৰি থাকে।”

আমি বহুত ঠাইত ফুৰি তেনে পঢ়াশালিত শিক্ষা পোৱা অসমৰ বেলেগ বেলেগ ঠাইৰ মানুহ লগ পাইছো বুলিও শব্দ আৰু জতুৱা ঠাটৰ বঙলা ভাষাৰে কথা ক'ব পৰা মানুহ এটিও লগ পোৱা আমাৰ ভাগ্যত নঘটিল। আদৰ্শ বঙলা কিতাপৰ কোনো এডোখৰ শব্দকে বুজাই ক'ব পৰা নাইবা সাধাৰণ জ্ঞানৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব পৰা ল'ৰা এটি এই প্ৰদেশৰ পঢ়াশালি-বিলাকত বিচাৰি নাপালো। এটা স্কুলত বঙলা 'পৰ্যন্ত' আৰু 'আমাদিগেৰ' শব্দ দুটাৰ অৰ্থ ক'ব পৰা কেও নোলাল; আন এটাত আকৌ ছাত্ৰ-অধ্যাপক কোনোৱেই 'ভাড়া'ৰ অৰ্থ কি বুজিবই নোৱাৰিলে। এখন প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পঢ়াশালিত এডোখৰ অসমীয়া কথা বঙলা কৰিবলৈ দিয়াত উত্তৰ পোৱা হৈছিল “অহং স্থানত অনেক বালক স্থিত হইছে। অহং এই গ্ৰাম চাৰি ভাগ হইয়া গমন কৰা হইল। দীন হীন বৈজিয়ে নিত্যে বৃহত কৰিয়া কৰ্ম কৰে আৰু অন্ন উলিয়াই।” এইবিলাক বঙলা শিকোৱাৰ উদ্দেশ্যই হৈছে সেই ভাষাৰ কিতাপ পঢ়ি জ্ঞান লাভ কৰোৱা। যিখন দেশত এনেকুৱা শিক্ষাৰ অৰ্থ অতি তাক-বেইহে বুজি, তাত চাৰি বছৰৰ উপৰিও আৰু বেছিকৈ পঢ়িবলৈ ল'ৰাক সম্মত কৰা, বঙলা ভাষা শিকি জ্ঞান অৰ্জা কামত লগোৱা কি বিড়ম্বনা! তাৰ ফল মাত্ৰ দুই-এজনক লিখা আৰু পঢ়াৰ জ্ঞান আৰু বঙলাৰ অলপ চিনাকি দিয়া। কিন্তু আন প্ৰদেশত মাতৃভাষাৰে শিক্ষা ভালকৈ দিয়াৰ ফল-স্বৰূপে সেই প্ৰদেশবিলাক শিক্ষা বিষয়ত বহুতখিনি আগ বাঢ়িছে আৰু ইউৰোপৰ অনু-কৰণেৰে সাহিত্য আৰু বিজ্ঞানৰ শিক্ষা আৰু ইংৰাজী শিক্ষাও লাভ কৰিছে।

আগতেই যদি ছবকাৰে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ কাৰণে অসমীয়া ভাষা ব্যৱস্থা কৰি পিছতো বঙলা ভাষা শিকালেহেঁতেন বা ইংৰাজী পঢ়াশালিবিলাকত অসমীয়া ল'ৰাক শিক্ষা দিলেহেঁতেন, অসমীয়া আজি আন দেশৰ সমানে শিক্ষিত হ'লহেঁতেন। প্ৰথমে অসম ইংৰাজ শাসনৰ তললৈ অহাৰ পিছত, লৰ্ড হেন্ৰিচছে বংগদেশ আৰু পূৰ্ব ভাৰতত আগৰ কালৰ দৰেই প্ৰাচ্য শিক্ষা অনুমোদন কৰাৰ দৰে, কেইবাবছৰলৈকে অসমত সংস্কৃত শিক্ষা চলি আহিছিল। যেতিয়া ভাৰতৰ আন প্ৰদেশবিলাকত সংস্কৃত আৰু আৰবী শিক্ষা তল পেলাই পাশ্চাত্য শিক্ষা মূৰ দাঙি উঠিছিল, অসমত তেতিয়া সংস্কৃত টোল-বিলাক মৰা-মুজা অৱস্থাত পেলাই প্ৰাদেশিক ভাষা কাতি কৰি থৈ বঙলা

ভাষা শিপাবলৈ ধৰিছিল; অৱশ্যে আজি-কালিও সংস্কৃত টোলৰ পণ্ডিত বহুতে ঈশ্বৰকে সাক্ষী কৰি দুখে-কষ্টে কাম চলাই আছে।

অকল শিক্ষা বিষয়তে বঙলা ভাষাৰপৰা কি হৈছে তাক নকৈ আদালততো সি কি কাৰ্যকলাপ দেখুৱাইছে, তাক ক'ব লাগিব। Dark Age-অত ইংলেণ্ডৰ আদালতত লেটিন লোৱা, ব্ৰিটিশ শাসনৰ প্ৰথম ভাগত বংগদেশৰ গোচৰ-সোধত ফাৰ্চী ভাষা চলোৱা গতিবেই আজিৰ এই উন্নতি আৰু বিজ্ঞানৰ দিনতো বিজেতা ব্ৰিটিশ বা বিজিত অসমীয়া কাৰো সম্বন্ধ নথকা বঙলা ভাষা অসমৰ আদালতত প্ৰচলিত হৈছে। বিচাৰালয়ত সকলো বিচাৰ সৰ্বসাধাৰণে বুজিলে যিখিনি বাধা পৰিব পাৰে, তাৰ ভয় নোহোৱা হৈছে; কাৰণ আদালতৰ আশ্ৰয় লোৱা এক-ষষ্ঠাংশ মানুহে বিচাৰৰ ভাষা নুবুজে। আনবিলাক প্ৰদেশত নিজৰ কথিত ভাষা জনাসকলেহে বিচাৰালয়ত কাম পায়, কিন্তু অসমত হলে কোনো ইউৰোপীয়ই উকীল-মোক্তাৰ হ'ব খুজিলে লিখিত বঙলা ভাষাৰ লগত অলপ চিনা-পৰিচয় থাকিলেই হ'ব, অসমৰ লিখিত ভাষা জনাটো কোনো কথাৰ কথা নহয়। ফলত এয়ে হৈছে যে উকীল বা তৰণীৰ সহায় নোলোৱাকৈ সাধাৰণ প্ৰজাই বহুত কথাত পুনৰ বিচাৰ পালেও নিজৰ হানিখিনি নিজেই ভালকৈ বুজাই দিব বা তাৰ বাবে তৰ্ক কৰিবলৈ অসমৰ্থ হয়; তাতে যদি ইউৰোপীয় কৰ্মচাৰীবিলাক নতুন হয়, গঢ়চৰীয়া-পদকীয়াৰ কথা বুজি উঠা-অসম্ভৱেই। এইবিলাকৰ বাহিৰে আৰু আমি বিশেষ জনা নাই। ১৮৩৭ ছনৰ ২৯ আইনৰ মতে প্ৰাদেশিক গৱৰ্ণমেণ্টে যেই সেই বিদেশী ভাষাৰ ঠাইতে তাৰ মাতৃভাষা দিব পৰা শক্তি পাইছে। গোটেই বংগ আৰু হিন্দুস্থানৰ গৱৰ্ণমেণ্টে জ্ঞানীৰ দৰেই আদালতৰপৰা ফাৰ্চী ভাষাক খেদাই দি বঙলা আৰু হিন্দুস্থানী ভাষা চলালে। অসমত কিন্তু ১৮৩৭ ছনৰ আইনৰ বিপৰ্যয় ঘটা যেনহে আমাৰ বোধ হয়;—দেশীয় ভাষা অসমীয়াৰ ঠাইত বঙলা ভাষাহে প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল। এই আইন পাছ হোৱা কাললৈকে নহ'লেও অন্ততঃ ১৮৩৫ ছনলৈকে অসমীয়া আদালতৰ ভাষা হৈ আহিছে। সকলো সুবিধাৰ মাজে-দিয়েই অসমীয়া ভাষা প্ৰায় পোন্ধৰ বছৰ কাল চলিছিল। কি কাৰণেনো আকৌ তাকে সংস্কাৰ কৰি বঙলা চলাবলৈ পালে, আমি বিচাৰি পোৱা নাই। আমি যি শব্দনিছো তাতে বিশ্বাস কৰিবলৈ হ'লে, কৰ্তৃপক্ষই অসমীয়া আৰু বঙলা একে ভাষা বুলিয়েই কাৰবাৰ উপদেশত এনে প্ৰমাদ ঘটাইছে। কিন্তু আমি ওপৰত দেখুওৱা ধৰণেই ইহঁত দুটা বেলেগ ভাষা। দহ বা পোন্ধৰ বছৰ এটা ভুলে ঠাই পালে বুলিয়েই, আমি আশা কৰোঁ, অসমৰ ভৱিষ্যতৰ আশা-ভৰসাত ঘটাহুঁতি নিদিব। আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস এয়ে যে আকৌ অসমীয়া ভাষা চলালে অশেষ উপকাৰ হ'ব আৰু আদালতৰে সম্বন্ধ থকাসকলৰো একো অসুবিধা নহ'ব।

অসমত বঙলা ভাষা চলাব খোজাসকলে কয় অসমীয়া এটা vulgar and uncouth dialect অৰ্থাৎ অভদ্র আৰু জখলা দোৱান আৰু বঙলাতকৈ হীন। আৰু কয়, বৰ্তমান বিজ্ঞান, কলা আৰু বিচাৰালয়ৰ কামত বঙলা ভাষাই যিমান কাম দিছে, অসমীয়া ভাষাই সিমান দিব নোৱাৰিব। এই ভুল ধাৰণা অসমীয়া ভাষাৰ লগত তেওঁলোকৰ বেছি চিনাকি নথকা বাবেহে। আমি তলত বিজ্ঞান আৰু নৈতিক শিক্ষা সম্বন্ধীয় ইংৰাজী কিতাপ আৰু প্ৰিভি কাউন্সিল আৰু সদৰ কাছাৰীৰ ৰিপোৰ্টৰপৰা এই কথাখিনি তাৰ অসমীয়া ভাঙনিৰে সৈতে দিলো। ইয়াক হাতত লৈ পাঠকে ওপৰৰ মতটো বিচাৰ কৰি চাব।

(From the Library of Useful Knowledge)

Natural Philosophy

Chap. I: Page 11

NATURAL OR EXPERIMENTAL SCIENCE

Natural Philosophy, in its most extensive sense, has for its province the investigation of the laws of matter, that is, the properties and the motions of matter; and it may be divided into two great branches. The first and the most important (which is sometimes, on that account, called *Natural Philosophy* by way of distinction, but more properly *Mechanical Philosophy*) investigates the sensible motions of bodies. The second investigates the constitution and qualities of all bodies, and has various names, according to its different objects. It is called *Chemistry*, if it teaches properties of bodies with respect of heat, mixture with one another, weight, taste, appearance, &c; *Anatomy* and *Animal Physiology*, if it teaches the structure and functions of living bodies, especially the human; for, when it shows those of other animals, we term it *Comparative Anatomy*; *Medicine*, if it teaches the nature of diseases and the means of preventing them and of restoring health; *Zoology*, if it teaches the arrangement or classification, and the habits of different lower animals; *Botany* including *Vegetable Physiology*, if it teaches the arrangement or classification, the structure and habits of plants; *Minerology*, including the *Geology* if it teaches the arrangement of minerals,

the structure of the masses, in which they are found, and of the earth composed of those masses. The term *Natural History* is given to the three last branches taken together, but chiefly as far as they teach the classification of the different things, or the observation of the resemblances and differences of the various animals, plants and inanimate and ungrowing substances in nature.

ওপৰৰ কথাখিনিৰ অসমীয়া ভাঙনি

পদাৰ্থ বিদ্যা নাইবা পৰিখা চাই উলিউৱা জ্ঞানৰ কথা

পদাৰ্থ বিদ্যাক বাহুইল্ অৰ্থেৰে বদজিলে দুইবিলাকৰ কেনেকুৱা নীতি অৰ্থাৎ তাৰ গুণ কি, আৰু কেনেকৈ লব চৰ কৰে, তাকে বিচাৰ কৰাই তাৰ বাব। সেই বিদ্যাক বৰ দ্ৰু ঠালকৈ ভাগ কৰিব পাৰি, ঘাই আৰু আতি লাগতিয়াল ঠালে দুইবিলাকৰ যিবোৰ দেখা গতি আছে, তাৰে বিচাৰ কৰে; এতেকেহে তাক কেতিয়াবা ২ বেলেগকৈ পদাৰ্থ বিদ্যা বোলে। কিন্তু চৰদপত তাক দুইবিলাকৰ গতি বিচাৰোঁতা বিদ্যাৰে বুলিব পাৰি। দ্ৰুতিয়টো ঠালে বস্তুবোৰ কিহেৰে হৈছে আৰু তাৰ কি গুণ, তাৰে বিচাৰ কৰে; আৰু যি বস্তুৰ তেনে বিচাৰ কৰে তাৰ বিধ ২ লৈ ২ বিদ্যাবো বেলেগ ২ নাও হয়। যেতিয়া সি কোনো দুইব্ তপতাই, নাইবা আন দুইবে সৈতে মিহলাই, নাইবা তাৰ গধুৰ, পাতল আৰু সোৱাদ বদজি, নাইবা দেখিবলৈ কেনেকুৱা তাকে চাই, সেই দুইবৰ কি গুণ তাকে শিকাই, তেতিয়া তাক কিমিয়া বিদ্যা বোলে। যেতিয়া সি জীৱ থকা বস্তুবিলাকৰ আৰু ঘাইকৈ মানুহৰ শৰীল কেনেকৈ সাজিছে, আৰু সেই বিলাকৰ কি ২ বাব তাকে শিকাই, তেতিয়া তাক ব্যবচ্ছেদ বিদ্যা নাইবা প্ৰাণিৰ তত্ত্ব বিদ্যা বোলে; কিয়নো যি বিদ্যাই আন ২ জন্তুৰ শৰীল আৰু তাৰ যি ২ বাব তাৰ কথা কয়, তাকে আৰ্হি মিলাই নিৰোপা ব্যবচ্ছেদ বিদ্যা বোলে। যেতিয়া সি নৰিয়াবিলাকৰ স্বভাও কেনেকুৱা আৰু তাক গুচাই গা ভাল কৰিবৰ উপায় কি ইয়াক শিকাই, তেতিয়া তাক বেজালি বিদ্যা বোলে। নানা বিধৰ সামাইন্ জন্তুবিলাকক তাৰ জাতিয়ে ২ ভাগকৈ সিহঁতৰ স্বভাও-পৰিকৰ্তি কেনে, তাক জেতিয়া সি শিকাই, তেতিয়া তাক জন্তু বিদ্যা বোলে। যেতিয়া সি গচ পদূলিকে আদি কৰি বনক তাৰ জাতিয়ে ২ বিধ ২ কৈ ভাগ কৰি, সেইবিলাকৰ গঢ় আৰু স্বভাও পৰিকৰ্তি কেনে তাক বদজায়, তেতিয়া তাৰ নাও উৰ্দ্ধাৰ্হিবিদ্যা। যদি সি ধাতুবিলাকক বিধে ২ ভাগ কৈ সেই ধাতু যিবিলাক মাটিৰ চপৰাৰ মাজত ওলায়, তাৰ আৰু যি মাটিত সেই চপৰাবিলাক থাকে, এই দুইওকো কেনেকৈ সাজিছে ইয়াক শিকাই, তেন্তে তেতিয়া তাক ধাতু-বিদ্যা বোলে। শেষত লিখা এই তিনিও ঠাল বিদ্যাক সৃষ্টিৰ বদজি, নাইবা সৃষ্টিৰ বিবৰণো বোলে আৰু সেই নাম বিশেষকৈ দিব পাৰি, যেতিয়া সেই সকল বিদ্যাই নানা বিধিয়া বস্তুক বিধ ২ কৈ ভাগ কৰিবলৈ শিকাই আৰু সৃষ্টিৰ ভিতৰত জীৱ জন্তু আৰু গচ পদূলি আৰু মৰা আৰু ন বঢ়া বস্তু বিলাক ইয়ে সিয়ে কি ২ কথাত একে নিচিনা আৰু কিহত বেলেগ, তাকে বদজাই।

The Folly of Anger

(From the Rambler, No. 11, April 24, 1750)

The maxim which Periander of Corinth, one of the seven sages of Greece, left as a memorial of his knowledge and benevolence was, —*Be master of thy anger*. He considered anger as the great disturber of human life, the chief enemy both of public happiness and private tranquillity, and thought that he could not lay on posterity a stronger obligation to reverence his memory than by leaving them a salutary caution against this outrageous passion.

To what latitude Periander might extend the word, the brevity of his precept will scarce allow us to conjecture. From anger, in its full import, protracted into malevolence, and exerted in revenge, arise, indeed, many of the evils to which the life of man is exposed. By anger operating upon power are produced the subversion of cities, the desolation of countries, the massacre of nations, and all those dreadful and astonishing calamities, which fill the histories of the world, and which could not be read at any distant point of time, when the passions stand neutral, and every motive and principle are left to its natural force, without some doubt of the truth of the relation, did we not see the same causes still tending to the same effects, and only acting with less vigour for want of the same concurrent opportunities.

But this gigantic and enormous species of anger falls not properly under the animadversion of a writer whose chief end is the regulation of common life and whose precepts are to recommend themselves by their general use. Nor is this Essay intended to expose the tragical or fatal effects even of private malignity. The anger which I propose now for my subject is such as makes those who indulge it more troublesome than formidable and ranks them rather with hornets and wasps, than with basilisks and lions.

ওপৰৰ কথাখিনিৰ অসমীয়া ভাঙনি

খংগু কথা কেনে অসুগুত্ৰ তাৰ কথা

গ্ৰিক দেশৰ সাত জনা জ্ঞানীৰ ভিতৰৰ কৰিন্ত নগৰৰ পেৰিয়াণ্ডৰ নামেৰে জ্ঞানিয়ে তেওঁৰ জ্ঞান আৰু প্ৰাণলৈ মৰমৰ চিন্ এই এটি উপদেশ কথা এৰি গৈছিল, বোলে, তুমি তোমাৰ খংগৰ ওপৰত গৰাকি হোৱা। তেওঁ মানুহৰ জীৱনক অধিব কৰোঁতাৰ ঘাই খংগকে

বঢ়িছিল; খংগেই বাইজৰ সুখ আৰু আপোনাবোৰ সুখ শান্তিৰ ঘাই সত্ৰ বঢ়ি কৈছিল। আৰু ভাবিছিল, বোলে, নাতি পুতিৰ দিনলৈ তেওঁৰ নাম সংকাৰ কৰি থাকিবৰ নিমিত্তে তেওঁ সেই উদ্ভাৱিত কৰোঁতা বিপদ দিমবলৈ যি উপদেশ থৈ গল, তাতকৈ বঢ়া উপকাৰ থৈ জাব নোৱাৰে। তেওঁৰ সেই উপদেশেৰে কিমানলৈকে মানুহে খংগৰ গৰাকি হব লাগে, তাক সেই উপদেশ নিচেই মটকৈ কোৱাৰ নিকোনে আমি ভালকৈ বুজিব নোৱাৰোঁ। খংগ পলম হৈ থাকি খিয়ালক ওপজাই, আৰু পোটক তুলিবলৈ যি খংগ উঠে তাৰেপৰা মানুহৰ জীৱনত যিবিলাক দুখ হয়, তাৰে সবহিলাক ঘটে। খংগে শক্তিমন্তৰ শক্তিক উচটোৱাৰ পৰা নগৰবিলাক নাশ, দেশ চন আৰু বাইজ সমন্বিতে বধ হয়। আৰু যিবিলাক আচাৰিত আৰু ভয়ংকৰ আপদৰ কথাৰে পৃথিবীৰ বুৰঞ্জী উপচি আছে, আৰু ভালেমান দিন পলম হলে যেতিয়া মানুহৰ বিপদবিলাক জুৰ হৈ থাকে আৰু সকলো চিত আৰু মন স্বভাৱৰ গতেৰে থাকে, তেতিয়া জাব কথা পঢ়িলে, তাক সঁচা বুলি পতিওৱাত আশংকা হয়, সেইবিলাক আপদ হয়; আৰু এতিয়ালৈকে সেইদৰৰ একে খংগ স্বৰূপ কাৰণৰ পৰা একে ফল ধৰা আৰু অকল আগৰ দিনৰ নিচিনা সকলো দৰে চল ন থকাৰ হেতুকে সি তিমানকৈ বল কৰিব নোৱাৰা নে দেখা হলে আমি সেইবিলাকক কথা পতিয়াব নোৱাৰিলোঁহেঁতেন।

কিন্তু এনে অতি ডাঙৰ আৰু ভয়ংকৰ যি বিধ খংগ, তাক নিবাৰিবলৈ লিখা এই পুথি ভনোঁতাৰ বাৰ ন হয়। সকলো বিধৰ মানুহে যি দৰে আচাৰিব পাই, তাক শিকোৱাহে তেওঁৰ ঘাই ইচ্ছা; আৰু যিবিলাক নীতি কথাই সকলোৰে সকামত লাগিব, তেনে কথাকেহে তেওঁ শিকাৰ লাগে। তাত বাজে সামাইন্ দৰে সকলো মানুহৰ অন্তৰত খংগৰ পৰা যিবিলাক আতি ডাঙৰ বিপত্তি বা উৎপাত হয় তাক নিবাৰিবলৈকো এই ভনিতা কৰা ন হয়; কিন্তু যি খংগে খংগ কৰোঁতা গৰাকিক ভয়ংকৰকৈ লোকক বেজাৰ দিব পৰাতকৈও বঢ়াকৈ কৰে, আৰু কাল সৰ্প নাইবা সিংহৰ সাৰিত ন থৈ, ডাঁহ বা বৰলৰ সাৰিতহে থয়, সেই খংগৰ কথা আমি এই ভনিতাত কম।

১৮৫০ ছনৰ ৫ মাৰ্চ তাৰিখে সদৰ দেৱানী আদালতত বজা বিদ্যানন্দ সিংহ আদিৰ বিৰুদ্ধে কোঁৱৰ বদ্বন্দ সিংহৰ বিচাৰৰ বায়ৰ তৰ্জমা (১৮০৫ ছনৰ ছপা নথি, ৩৭ পৃষ্ঠা)—

সিৰোহি তালুকৰ সেকম্পুৰ মহলৰ সাত অনা ভাগ পাবলৈ আৰু তাকে কিনাৰ দিন অৰ্থাৎ ১৮৪০ শ'কৰ ২৯ জুন, ব'ঙ্গালি দৰে ১২৪৭ শ'কৰ মাঘৰ ১৭ দিন জোৱাৰ পৰা গোচৰ কৰিবৰ দিনালৈকে সেই তালুকৰ যি উৎপাদন হৈছিল, তাকে সৈতে পাবলৈ, ১২৪৩ শ'কৰ সেপ্টেম্বৰ ১২ দিন জোৱাত এই গোচৰ কৰিচে। গোচৰৰ ধনৰ সংখ্যা ৮১৩৬৩১ ৰূপ।

প্ৰধান সদৰআমীনে ১৮১৪ শ'কৰ ২৬ আইনৰ ১০ ধাৰাৰ দৰে কৰা বঢ়ি যি খন বঢ়কাৰী কৰিচে, তাৰ কথা সোধৰ আদিত আমি উন্মুকিয়াইছিলোঁ। কিন্তু সেই আইনৰ দৰে নিচেইকৈ আচাৰিব লগা থকাতো, আৰু এই আদালতৰ ১৮১৭ শ'কৰ ৭ আগষ্টৰ ১২ নম্বৰী সৰকুলব্ অৰ্ডৰৰ ২।৩।৪ ফাঁকিত আতি টান আজ্ঞা হোৱাতো তেওঁ এই গোচৰত গঢ়িয়া পঢ়িয়াৰ ভিতৰত যি কথাৰ পৰা দন্দ তাকে ঠাৱৰাবলৈ একে বেলিয়েই এৰিচে। এতেকে সদৰ আদালতে এনে ডাঙৰ কথা এৰালৈ চাই, আৰু মূৰ সাহাৰৰ ইণ্ডিয়ান আপীল নাৱেৰে পৃথিবী তৃতীয় চোৱাৰ দ্বিতীয় ভাগৰ ২৯২ পাতত শ্ৰীমৎ মদুৰবিজয় ৰগো-নধ গোঁৱী বৰ্দ্ধ পৈৰিয়া উদিয়া তাবৰ আৰু বানী অংগ মদুৰনাচিয়াৰ গোচৰত শ্ৰী শ্ৰী মতি

মহা বানীৰ পূৰ্বি কৌন্সলৰ লিখা অভিমতৰ দৰে আজ্ঞা কৰিছে, বোলে, এই গোচৰ প্ৰধান সদৰআমীনৰ তলৈ ওভোতাই পঠোৱা হওক। তেওঁ ওপৰত কোৱা কথাই সেই আইন আৰু এই আদালতৰ সবকুলৰ বিধিএৰে আচৰিহে সঁচা মিচাৰ সোধ কৈ সিদ্ধান্ত দিব। তাতে এই গোচৰৰ বিস্পড়েণ্ট এনে আঁসোঁৱাহ ধৰে, বোলে, সদৰআমীনে ওপৰত কোৱা আইনৰ ১০ ধাৰাৰ দৰে যি কাৰ্জ কৰিছিল, তাৰে দোষ দেখুৱাই নিতীএৰে আচৰিবলৈ ময় তেওঁৰ তং বিশেষকৈ প্ৰাৰ্থিচিলোঁ, এতেকে আইনৰ দৰে আচৰোৱাবলৈ ময় সাইধ্য আচে মানে পুৰুষাৰ্থ কৰাতো গোচৰ ওভোতাই পঠালে, মোৰ সমন্ধি আতি টান দৰে আচৰা হয়। কিন্তু (সদৰ আদালতে কয়) আমি এনে কথালৈ চাব নোৱাৰোঁ, কিয়নো সেই আইন উলংঘিব নোৱৰা, আৰু এই আদালতে তাৰ আজ্ঞাৰে নাচৰোঁ বুলি সাব্ব নোৱাৰে।

ওপৰত কোৱা বিধি এটাইএ জানিবৰ নিদানে আৰু সেই বিধি ডাঠকৈ পালিবৰ অৰ্থে সদৰ আদালতে যি আজ্ঞা কৰিছিল, সেই আজ্ঞাকো বলিষ্ট কৰিবলৈ মান্দ্ৰাজ দেশত হোৱা ওপৰত কোৱা গোচৰত শ্ৰী শ্ৰী মতী মহা বানীৰ পূৰ্বি কৌন্সলৰ সিদ্ধান্ত পত্ৰ এডোখৰ আমি তলত তোলা যুগুত জেন জানিলোঁ। জানিব লগিয়া যে বংগাল ৰাজ ধানীত চলা ১৮১৪ সঁকৰ ২৬ আইনৰ ১০ ধাৰাৰ পৰা মান্দ্ৰাজ ৰাজ ধানীৰ ১৮১৬ শঁকৰ ১৫ আইনৰ ১০ ধাৰা লব চৰ নোহোৱাকৈ তোলা গৈছে।

পাচে গৈ এনেটোহে ঠাৱৰ হল যে এনেকুৱা কোনো কথা কোৱা নাই আৰু এনেকুৱা কোনো কথাকো দুইও গৰাকিৰ দন্দৰ কথা বুলি ঠাৱৰোৱা নাই, আৰু এনেকুৱা কোনো আজ্ঞাও দিয়া নাইকিয়া, এতেকে যি ভাগ বঁটাৰ হৈ দন্দ তাৰে প্ৰমাণ ই গৰাকিৰ তৰ পৰাই হওক, বা সি গৰাকিৰ তৰ পৰাই হওক, কেনেকৈ লোৱা হৈছিল, তাৰে মনে পতিওৱা কোনো সকাম উকিল সকলে দেখুৱা নাই। এতিয়া এই আইনেৰে যে নিচেই কৈ আচৰিব লগিয়া ইয়াকে শ্ৰীযুত সকলৰ মনে ডাঠকৈ পতিয়াইছে, কিয়নো শ্ৰীযুত সকলৰ মনে এই আইন দেশৰ এটাইটকৈ ডাঙৰ গৰাকিৰ পৰা থাপিত হোৱাৰ নিকোনে লা অৰ্থাৎ ব্যৱস্থা শাস্ত্ৰৰ নিচিনাকৈ মানিব লগিয়া; আৰু মনাই শ্ৰীযুত সকলৰ মনে এই দেশৰ আদালতৰ কাৰ্জবিলাকক নিতী লগাই ৰাখিবলৈ আৰু কোন কথাৰ পৰা দন্দ আৰু কোন কথাৰ পৰা দন্দ ন হয় আৰু কোন কথা বৃজাবলৈ প্ৰমাণ দিব লাগে, সেইবিলাক কথা লব চৰ আৰু অঠাৱৰ নোহোৱাকৈ ৰাখিবৰ নিদানেও সেই আইন আতি লাগতিয়াল। সিবিলাকৰ মনে আতি সজ দৰে বৃজি চাইছে এই আইন থাপনা কৰা হৈছে, কিয়নো আদিতে তাত এনেকুৱা আজ্ঞা দিছে, বোলে, যিবিলাক কথাৰ প্ৰমাণ লব লাগে, তাকে ভাঙি লিখিব লাগিব, আৰু আদালতৰ গাত এনেটো বাব থাকিব, বোলে, যদি সেইবিলাক কথাৰে গোচৰ একে বেলিয়েই চিঙিব নোৱৰা হয়, তেন্তে সিবিলাকে আৰু যি ২ কথাৰ প্ৰমাণ লব লাগে, তাক ৰোয়দাদ কাকতং ভাঙি লিখিব।

আত বাজে সেই আইনে যি কথা কৰিব লাগে, তাৰ বিধি দি যি কথা কৰিব না লাগে, তাক এইদৰে হাক দিছে, বোলে, তেনেকৈ সোধৰ পৰত আনো কোনো কথাৰ প্ৰমাণ লব লগা হলে তাকো ৰোয়দাদৰ কাকতং লিখিব, আৰু যি গৰাকিৰ তং সেই লাগতিয়াল প্ৰমাণ লব লগিয়া থাকে, সেই গৰাকিকে তেনে প্ৰমাণ বৃজাবলৈ আজ্ঞা দিব লাগিব। কিন্তু যিটো কথাৰ প্ৰমাণ লবলৈ আদালতে আজ্ঞা কৰে, সেই কথা সঁচা বৃজাবলৈ নে মিচা বৃজাবলৈ প্ৰমাণ দিব খোজে, তাকে ভাঙি ন কলে কোনো খত পত্ৰ লোৱা নে জাব আৰু কোনো সাক্ষীকো আনিবলৈ নি দিব।

এতিয়া এই আইন এনে মূৰলিকৈ লিখাতো আৰু সি এনে লাগতিয়াল হোৱাতো এই গোচৰত স্বৰ্ধাসনাৰ নিমিত্তে তাৰ বিধিতকৈ ওভোতাই কাৰ্জ কৰা হৈছে; কিয়নো গোচৰ

আদি মূল যি কথা, আৰু জাকে ধৰি সদৰ দেওয়ানী আদালততো মাত নাই কিয়াকৈ গোচৰৰ সিদ্ধান্ত হৈছিল; সেই কথাটোৰে যে সোধ কৰিব লাগিব, এনে এখন ৰোয়দাদৰ কাকততো লেখা নাই। আৰু সেই কথাকে ডাঠ কৰিবলৈ যিবিলাক প্ৰমাণ দিয়া গৈছিল, তাক দিবলৈ কেতিয়াও আদালতে পঁচা নাই, আৰু গ্ৰাইজো কৰা নাই। এতেকে শ্ৰীযুত সকলৰ মনে এই সজ আইনক এটাইএ মনাকৈ ডাঠ কৰি বিধি নো হোৱাকৈ ৰাখিবৰ নিমিত্তে সিবিলাকেও যেন তাৰ দৰে আচৰিব, এনেতো আতি যুগুত জেন দেখে, আৰু সেই নিকোনে সিবিলাকে সদৰ আদালতং সিদ্ধান্ত ৰাখিব নোৱাৰে, কিয়নো সেই কথা কিনি অকল ভাগ বঁটাৰ কথাকে ধৰি সেই সিদ্ধান্ত হৈছিল।

আমাৰ সম্পূৰ্ণ বিশ্বাস, আমি কথার্থিনিত ইয়াৰ মূলটো ফুটাই তুলিব পাৰিছো আৰু বৃকু ডাঠি অসমীয়া-পাঠকৰ হাতত এই অনুবাদ দিব পাৰোঁ। সত্য কথাফেৰা হৈছে এয়ে যে, বঙলা অসমীয়া দুই ভাষাই সংস্কৃত ভাষাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। যিবিলাক সংস্কৃত খণ্ডবাক্য বঙলাত ব্যৱহাৰ হয়, অসমীয়াতো তাক সহজে চলাব পাৰি। ইয়াৰপৰা বৃজিব পাৰি, বঙলা ভাষা অসমীয়া ভাষাতকৈ বেছি বলী হ'ব নোৱাৰে। যেতিয়াই এই দুটা ভাষাৰ শব্দৰ নাটনি পৰে (পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ চহকী ভাষা) সংস্কৃতৰপৰা শব্দ যিমান ইচ্ছা নিবলে সন্মুখাই ল'ব পাৰি আৰু গতিকেই ধৰ্ম, আইন, দৰ্শন বা বিজ্ঞানৰ কথা এটা বৃজাবলৈ অকণো অসুবিধা অনুভৱ কৰিব নালাগে।

বহুতৰ মতে অসমীয়া এবিধ দোৱান (jargon) আৰু শিক্ষাৰ বাহন হ'বৰ অনুপযুক্ত। এনে ধাৰণা বঙলা ভাষা সম্বন্ধেও বহুতে আগতে কৰিছিল। আমি এনে ভুল ধাৰণা সম্বন্ধীয় মতৰ কাৰণে ভাৰতৰ দেশীয় ভাষাত নিপুণ ডক্টৰ কেৰীৰ কাষ চাপিলেই বোধ কৰোঁ হ'ব। তেওঁৰ বঙলা ভাষাৰ অভিধানৰ পাতনিত আছে,—

Till of late, the Bengali language was wholly neglected by Europeans, under the idea of its being a mere jargon, only used by the lower orders of people. Most of the vernacular languages of India still lie under the same neglect, from a supposition, that the Hindustani is the language universally prevailing and that the language of the body of the inhabitants is to be considered as a vulgar corruption thereof, assuming an almost endless number of local varieties. Most of the languages of India are copious, and, were duly cultivated, would be found capable of being employed in every kind of composition with advantage, most of the elegancies of style, and delicate shades of meaning, may in their present state be expressed by them with great facility; and should literature become an object of more general pursuit in India, and the colloquial languages be more employed in different species of style and composition, the capacities of these languages

would be developed, and the languages themselves carried to a degree of refinement of which we now have but a faint idea.

বৰ্তমান শতিকাৰ আগ ভাগলৈকে বংগভাষাৰ লিখিত ৰূপৰ বিষয়ে কোনো কথা ন দি ক'ব পৰা টানেই আছিল। শ্ৰীৰামপুৰৰ মিছনেৰিসকলেহে প্ৰথমতে তাক এটা গঢ় দি তুলিছে। ৰাজা ৰামমোহন বায়ে এখন বঙলা ব্যাকৰণ ৰচনা কৰে, আৰু ইউৰোপীয় সাহিত্য আৰু বিজ্ঞানৰ শিক্ষা পোৱা আন আন লোকে বিশেষকৈ ইংৰাজীৰ ভাঙনিৰে বঙলাক এটা সুন্দৰ ৰূপ দিলে। মিছনেৰিসকলৰ চেষ্টাৰ ফলত এই সাহিত্যই নতুন গঢ় লোৱাৰ আগৰ কালৰ কাশীদাসৰ 'মহাভাৰত' আৰু কৃত্তিবাসৰ 'ৰামায়ণে'ইহে লেখত ল'ব লগীয়া বুলি ক'ব পাৰি। আমি এইটো দঢ়াই কওঁ যে ১৮০০ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমীয়া ভাষা বঙলাতকৈ বহুত গঢ়ে প্ৰৱল আছিল। কৃত্তিবাস আৰু কাশীদাসতকৈও বহুত কালৰ আগৰ ৰাম সবস্বতী আৰু শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে আজিৰ চাৰি শ বছৰৰ আগতে ৰামায়ণ, মহাভাৰত অসমীয়া পদলৈ ভাঙে। সেই কালতেই শ্ৰীমদ্ভাগৱত আৰু শ্ৰীমদ্ভাগৱদগীতা বেলেগ বেলেগ লেখকে অসমীয়া গদ্য আৰু পদ্যত লিখে। অকল ধৰ্ম, বেজালি, বুৰঞ্জী, নাটক আদি সংস্কৃত পুৰাণ অনূদিত হৈছিল এনে নহয়, দ্বয়োদশ শতিকাবেপৰা মৌলিক অসমীয়া বুৰঞ্জীও ৰচিত হৈ আহিছে।

আমি কৈ অহা কথাখিনিৰ সমৰ্থন হিছাপে তলত অনূদিত আৰু মৌলিক অসমীয়া পুৰাণৰ তালিকা এখনি দিলো।

অসমীয়া পুৰাণৰ তালিকা

হিন্দু ধৰ্ম-শাস্ত্ৰ আৰু পুৰাণ আদি

শ্ৰীমদ্ভাগৱত, সংস্কৃতৰপৰা অসমীয়া	কীৰ্ত্তন (শ্ৰীশঙ্কৰ)
পদলৈ তৰ্জমা কৰা (শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ)	দশম (শ্ৰীশঙ্কৰ)
শ্ৰীমদ্ভাগৱত, কথা (কবিৰত্ন)	ভক্তি-বজ্জালী (মাধৱ)
মহাভাৰত, সংস্কৃতৰপৰা ভাঙা (ৰাম	ভক্তি-প্ৰেমালী (পুৰুষোত্তম)
সবস্বতী ওৰফে অনন্ত কন্দলি)*	বজ্জালী-কথাপুৰাণ
ৰামায়ণ (ৰাম সবস্বতী বা অনন্ত	বজ্জালী টীকা (মাধৱদেৱ)
কন্দলি)*	ভক্তি-প্ৰদীপ (শঙ্কৰ)
ভাগৱদগীতা (গোৱিন্দ মিশ্ৰ)—	বৈষ্ণৱামৃত
পদপুৰাণ	গুপ্ত-চিন্তামণি
ভাগৱদগীতা (কবিৰত্ন)—কথা	অমূল্য ৰত্ন
গীতা-গুণমালা	

* ৰাম সবস্বতী আৰু অনন্ত কন্দলি দুজন মানুহ। কিন্তু অলপ দিনলৈকে তেওঁলোকক একেজন বুলিহে ধৰা হৈ আহিছিল। গ. নে.

গুণমালা (শঙ্কৰ)

লীলামালা

ভটিমা

চপয় টোটয়

হাজাৰী ঘোষা

ন ঘোষা

কথা-ঘোষা

দীপিকাচন্দ

নৱ-সিন্ধ

অনাদি-পাতন

উদ্ধৱ-সংবাদ

জন্ম-নিৰ্ণয়

জন্ম-বহস্য

সন্ত-নিৰ্ণয়

কাণখোৱা

প্ৰহ্লাদ-চৰিত্ৰ

ভীম চৰিত্ৰ

স্যমন্ত-হৰণ

বুদ্ধিগুণী-হৰণ

উষা-হৰণ

কুমৰ-হৰণ

ৰাম-কীৰ্ত্তন

ৰাম-গুণমালা

মাধৱ-চৰিত্ৰ

শঙ্কৰ-চৰিত্ৰ (কণ্ঠভূষণ)

শঙ্কৰ-চৰিত্ৰ (দৈত্যাৰি ঠাকুৰ)

দেৱগোপাল-চৰিত্ৰ

বুঢ়া-ভাষ্য

ডেকা-ভাষ্য

নাম-মালিকা

বিজয়-দশম

হৰিবংশ (ভৱানন্দ)

ক্ৰিয়াযোগসাৰ (বিষ্ণুদেৱ গোস্বামী)

বিষহৰি-আখ্যান

ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত্ত-পুৰাণ (শুভনাথ)

ধৰ্ম-পুৰাণ (শুভনাথ)

ৰামন-পুৰাণ

উৎকল-খণ্ড

মাৰ্কণ্ডেয়-পুৰাণ

ইতিহাস-পুৰাণ

ভৱিষ্যত-পুৰাণ (সাৰ্বভৌম ভট্টাচাৰ্য)

নাবদীয়-পুৰাণ

ব্ৰহ্মাণ্ড-পুৰাণ (ৰামগোৱিন্দ)

বিষ্ণু-পুৰাণ (ৰামগোৱিন্দ)

কালিকা-পুৰাণ (ব্ৰজনাথ)

কুৰ্ম-পুৰাণ

অধ্যাত্ম-ৰামায়ণ

হৰিশ্চন্দ্ৰ-আখ্যান

বুৰঞ্জী

বুৰঞ্জীৰ দৰে সাহিত্যৰ কোনো ঠালতে অসমীয়া বেছি কৃতকাৰ্য হোৱা যেন নালাগে। ৰজা যুদ্ধিষ্ঠিৰৰ সমসাময়িক ভগদত্তৰ কালৰ বুৰঞ্জী এতিয়াও পোৱা যায়। যোৱা ছশ বছৰৰ অসমৰ বিশ্বাসযোগ্য বুৰঞ্জী ৰক্ষিত হৈ আহিছে। এই বুৰঞ্জীবিলাকৰ নাম কৈ অন্ত কৰা সহজ কাম নহয়। দেশৰ ৰীতি অনুসৰিয়েই দেশৰ ডা-ডাঙৰীয়াসকলে বুৰঞ্জী ভালকৈ জানিব লাগিছিল। ডাঙৰ বংশৰ মানুহ, বিশেষকৈ ৰজাঘৰীয়া বিষয়া আদিয়ে শিক্ষিত লোকে লিখা দেশৰ বুৰঞ্জীৰ জ্ঞান আয়ত্ত কৰিছিল। বুৰঞ্জীবিলাকৰ সংখ্যা

এই হেতুকেই সবহ আছিল আব্দু লিপিবদ্ধ বিবৰণত ইটো-সিটো বিবৰণৰ ভাল মিল আছিল। প্ৰাচীন পৰিয়ালবোৰৰ ঘৰে ঘৰে আজিকোপতি বহুত ব্দৰঞ্জী পৰি আছে।

১৮২৯ ছনত হালিবাম টেকিয়াল ফুকনে বঙলা ভাষাত এখনি সংক্ষিপ্ত অসম ব্দৰঞ্জী উলিয়ায়। ১৮৪৪ ছনত বাধানাথ বৰবৰুৱা আব্দু কাশীনাথ তামূলী ফুকনে এমেৰিকান মিছন প্ৰেছত অসমীয়া ভাষাত লিখি অসমৰ ব্দৰঞ্জী প্ৰকাশ কৰে। 'অব্দনোদই' কাকতত মিছনেবিসকলে কামব্দপৰ ব্দৰঞ্জীৰ কিছু অংশ প্ৰকাশ কৰে।

নিদান বা বৈদ্যশাস্ত্ৰ

অসমৰ অনেক পৰিয়ালে হিন্দু চিকিৎসা-শাস্ত্ৰৰ চৰ্চা কৰিছিল। আহোম বজাৰ মেলত নিপুণ বেজ আছিল। আয়ুৰ্বেদৰ জ্ঞান ডাঙৰ বংশৰ লোকৰ এটা বিশেষ গুণেই। শিক্ষিত বৈদ্যই সংস্কৃত নিদান পুথি অসমীয়ালৈ ভাঙিছিল। 'চিকিৎসাৰ্ণৱ' আব্দু 'নিদান' অসমীয়াতো আছে। সংস্কৃত চিকিৎসা-শাস্ত্ৰ পঢ়াৰ আগতে বেজবিলাকে অসমীয়া নিদান পুথি পঢ়ে। আমি এনে বহুতো পুথি দেখিছো; কিন্তু তাৰ নামৰ তালিকা দিব পৰা নগ'ল।

নাটক

অসমীয়াৰ নাট আব্দু অভিনয়ত বৰ বাপ। এনে অনেক গাঁও আছে, য'ত ভাওনা এটা নোহোৱাকৈ এটা মাহ সাৰি যাব নোৱাৰে। এই নাটবিলাক বিশেষকৈ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আব্দু শ্ৰীমাধৱদেৱে মহাভাৰত, ৰামায়ণ বা শ্ৰীমদ্ভাগৱতৰ আখ্যান অৱলম্বন কৰি লিখিছিল, গীতকেই সিবোৰ মৌলিক সৃষ্টি। তলৰ নামাখিনিবপৰা অসমীয়াৰ নাট্য-সমৃদ্ধিৰ কিছু ধাৰণা কৰিব পৰা হ'ব।

কংসবধ	দধিমথন	অমৃত-মথন
বলিহলন	পল্লীপ্ৰসাদ	হৰমোহন
পাৰিজাত-হৰণ	বস্ত্ৰ-হৰণ	সীতা-পাতাল
কলিদমন	কুমাৰ-হৰণ	ৰামাশ্বমেধ
ৰাস	পিপৰা গুচুৱা	গোৱৰ্দ্ধন-যাত্ৰা
সীতা-স্বয়ম্বৰ	বদিক্যগী-হৰণ	নৃসিংহ-যাত্ৰা
ভোজন-ব্যৱহাৰ	সামন্ত-হৰণ	তাল-ভঞ্জন
ৰাজসূয়	সীতা-হৰণ	দুৰ্বাসা-ভোজন

গ্ৰাহগজীন্দ্র	প্ৰলম্ব-বধ	বাধাকৃষ্ণ-সংবাদ
পুতনাবধ	বক-বধ	ভূমিলোটোৱা
চক্ৰবাত-বধ	অঘাসুৰ-বধ	গুৱালীপাৰা
কেশী-বধ	মহাবীৰ-বধ	অজামিল-উপাখ্যান
জবাসন্ধ-বধ	বাৰণ-বধ	কৃষ্ণ-নিৰ্যাণ
বান্ধ-বধ	কুলাচল-বধ	ভীষ্ম-নিৰ্যাণ

গণিত

বকুল কায়স্থ বোলা এজনেই পোনতে গণিতৰ পুথি লিখে। পুথিখন পদ্যত আছিল। তেওঁ লীলাৱতীৰ সংস্কৃত গণিতৰো কিছু অংশ ভাঙিছিল।

১৮৪৫ ছনত বেভাৰেণ্ড নেথান্ ব্ৰাউনে এই কিতাপখন দুভাগত ভাগ কৰি উলিয়ায়। এই বিষয়ত বকুল কায়স্থৰ খনেই সম্পূৰ্ণ পুথি; ই আজিলৈকে বঙলা গণিততকৈও শ্ৰেষ্ঠ।

ভূগোল

মুৰেশ Encyclopaedia আদি পুথিৰ সহায়ত লিখা অসমীয়া ভাষাৰ 'ভূগোল শিক্ষক' আব্দু 'অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ' পুস্তকালয়ৰ তৃতীয় কিতাপ, সমাচাৰ চন্দ্ৰিকা প্ৰেছত ছপোৱা (১৮৪৯)। পৃষ্ঠাৰ সংখ্যা ১৭৭।

পিটাব্ পালীৰ অনুদৰ্শণৰ শ্ৰীমতী ব্ৰাউনৰ প্ৰথম ভাগ 'ভূগোলৰ বিৱৰণ'। শিৱসাগৰ মিছন প্ৰেছত ছপোৱা (১৮৫১)। পৃষ্ঠাৰ সংখ্যা ১৪২।

অভিধান

যাদুবাম ডেকা বৰুৱাৰ বঙলা-অসমীয়া অভিধান। ডেকা বৰুৱাই কৰ্নেল্ জেন্কিন্সৰ নিমিত্তে ১৮৩৯ ছনত লিখি এমেৰিকান ব্ৰেণ্টষ্ট মিছনক দিয়ে।

শ্ৰীমতী কট্টাৰ ইংৰাজী-অসমীয়া Vocabulary and Phrases (২৫১-পিঠীয়া)—মিছন প্ৰেছে ১৮৪০ ছনত উলিয়ায়। পৃষ্ঠাৰ সংখ্যা ২৫১।

(“অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ” সংকলন কৰোঁতাজনেই এখন ইংৰাজী-অসমীয়া আব্দু এখন অসমীয়া-ইংৰাজী অভিধান প্ৰণয়ন কৰিছে অখন।)

আইন

আসাম দণ্ডবিধি আইন ৰবিচন্দ্ৰ ডেকা বৰুৱাই বঙলাৰপৰা তৰ্জমা কৰে।

পঢ়াশলীয়া পাঠ্য

সমাচাৰচন্দ্ৰিকা প্ৰেছত ছপোৱা ব্দৰঞ্জী, ভূগোল, বিজ্ঞান-বিষয়ক, 'অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ' পুস্তকালয়ৰ দ্বিতীয় কিতাপ ২২২-পিঠীয়া 'অসমীয়া শিক্ষক' ১৮৪৯ ছনত ওলায়। মানচিত্ৰ আৰু ছবিৰে ২২২ পিঠি।

শ্ৰীৰামপুৰৰ মিছনেৰিৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত অসমীয়া কিতাপ

শ্ৰীৰামপুৰৰ মিছনেৰিসকলে অসমীয়া পণ্ডিত আত্মাবাম শৰ্মাৰ সহায়ত গোটেইখন বাইবেল ১৮১৩ খ্ৰীষ্টাব্দত অসমীয়া ভাষাত প্ৰকাশ কৰিছিল। ১৮৩৩ ছনত ইয়াৰ দ্বিতীয় তাঙৰণ ওলায়।

বৰিছন আৰু বে'ৰ সম্পাদিত 'লুকাৰ পুথিৰপৰা লিখা খ্ৰীষ্টৰ বিবৰন আৰু সদ্ভ বাত্ৰা'।

বৰিছনৰ অসমীয়া ব্যাকৰণ (১৮৪০)।

অসমৰ এমেৰিকান বেষ্টমেন্ট মিছনৰ প্ৰকাশিত পুথি

১৮৩৬ ছনত এমেৰিকান মিছনেৰিসকলে অসমত দুখন ছপাখানা পাতি এই কিতাপবিলাক প্ৰকাশ কৰিছে।—

পঢ়াশলীয়া পাঠ্য

বাৰে মতৰা

প্ৰথম কিতাপ

সাধুকথা

শ্ৰীমতী কটাৰৰ *Vocabulary and Phrases* (ইংৰাজী-অসমীয়া)

ভূগোলৰ বিৱৰণ—প্ৰথম ভাগ

প্ৰথম গণনা

দ্বিতীয় গণনা

পদাৰ্থ বিদ্যা

বিবিধ

Grammatical Notices—English and Assamese (ব্ৰাউন্)।

অৰুনোদই (১৮৪৬ ছনত প্ৰথমে ওলায়)

ফুলমাৰি আৰু কৰুণা

মাক-জীয়েক

হেন্ৰী আৰু লগুৱা

বান্য়ানৰ জাতিকৰ জাত্ৰা (যন্ত্ৰস্থ)

অপৰিমিতাচাৰৰ পৰিণাম

জোচেফৰ কাহিনী

এমেৰিকা আবিষ্কাৰৰ কথা

বৰ্ণৰ বিষয়ে

ধৰ্মপুথি

আমাৰ গ্ৰন্থকৰ্তা যীশুখ্ৰীষ্টৰ নতুন নিয়ম (তৃতীয় তাঙৰণ)

খ্ৰীষ্টৰ বিবৰণ আৰু সদ্ভ বাত্ৰা

ডেভিডৰ গীত (এভাগ)

কথোপকথন (দুভাগ)

ঈশ্বৰ পুথি

সৃষ্টি আৰু সংহাৰ

সত্য শৰণ

মহাপ্ৰলয়

Religious Address to the Assamese

খ্ৰীষ্টৰ অৱতাৰ

Letter to Mahommedans

মৰ্দ্ধুৰ পথ

পণ্ডিত আৰু ধৰ্মগুৰু

এক যাত্ৰিকৰ ভ্ৰমণ

ভুলৰ সংশোধন

পৰিত্ৰ গীতাৱলী—২১০

বাইবেলৰ কাহিনী (বেভাৰেণ্ড্ চি. হেছেলমেয়াৰে ডক্টৰ বাৰ্থৰ ভাঙনি কৰে।)

ল'ৰা-ছোৱালীৰ উপযোগী পুথি

ধুনীয়া পোচাকৰ কথা

আফ্ৰিকাৰ কুঁৱৰীৰ কাহিনী

বৃদ্ধ ছলৰ কথা

যজ্ঞৰ বীৰ

হীৰৰ কাহিনী

ৰামগতিৰ কাহিনী

ৰাৰিৰ কাহিনী

ধাৰ্মিক গঞা

বাজনৰ কাহিনী

সৰু কালৰ ধৰ্মকথা

মাউৰা ছোৱালী

ঈগলৰ বাহ

অসমীয়া ভাষা অসমৰ পৰ্বতীয়া জাতিবিলাকৰ আৱশ্যক হোৱা গতিকে এই কিতাপবিলাক লিখা হৈছে।—

ইংৰাজী, অসমীয়া, শ্যান বা খাম্টি ভাষাৰ Spelling Book

ইংৰাজী, অসমীয়া, চিংফো আবু নগা ভাষাৰ Spelling Book

কথোপকথন (নগা ভাষা)

সৃষ্টিৰ বিবৰণ (শ্যান)

কথোপকথন (নগা)

ৰহেচাৰ প্ৰাথমিক পুথি (নগা)

Phrases (ইংৰাজী-নগা)

Phrases (ইংৰাজী-চিংফো)

বিবিধ ধৰণৰ কিতাপৰ এই তালিকা লৈ আমি অসমীয়া ভাষাক ইংলেণ্ডৰ য়ক্সমাৰ্য়াৰ বা ৱিল্ট্‌মাৰ্য়াৰ উপভাষাৰ লগত তুলনা কৰি শিক্ষাৰ বাহন কৰিবৰ অনুপযুক্ত বুলি ক'ব পাৰিমনে?

কিমান মৌলিক আবু অনুদিত অসমীয়া পুথি এই দেশৰ ঘৰে ঘৰে চাঙত বা জপাত পৰি আছে, আমি এতিয়াও দেখা পোৱা নাই। মায়ামৰীয়া বিদ্ৰোহ আবু মানব দিনত গোটেই দেশ জীৱন আবু সম্পত্তিৰ বিপদৰ ভয়ত অৰ্থৰ হৈ পৰোঁতে যিবিলাক পুথি (বিশেষকৈ বদৰঞ্জী) হেৰাল, সি সঁচাকৈয়ে অনু-তাপৰ বিষয়। কিন্তু ওপৰত আমি যি কেইখনমান পুথিৰ নাম দিলো, সিহেই 'অসমীয়াৰ ভাষা বা সাহিত্য বেলেগে নাই' এনে অদ্ভুত মত ওফৰাই পেলাব পাৰিব।

আমি বঙলা সাহিত্যই এই কেইবছৰতে বিশেষ উন্নতি কৰিছে এই কথা স্বীকাৰ কৰিলেও, অসমীয়াহঁতক নিজৰ এটা সাহিত্য গঢ়ি নতুলি বঙলা ভাষা ল'বলৈ মত দিব নোৱাৰোঁ। কথা হৈছে, যোৱা আঢ়ৈ কুৰি বছৰে বঙলা ভাষা বিশেষভাৱে আগ বাঢ়িছে; কিন্তু অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি হোৱা নাই। ইয়াৰ দহ বা পোন্ধৰ বছৰৰ আগৰেপৰা যিবিলাক পুথি বচিত হৈছে সেইবোৰ লেখত নল'লে, আজিৰ অসমীয়া ভাষাৰ অৱস্থা এশ বছৰৰ আগৰ অৱস্থা।

আমি এইখিনিতে সন্ধান পাবোঁ, অসমীয়াই কিয় নিজৰ ভাষাৰ উন্নতি কৰিব পৰা নাই বা বঙলাৰ দৰে এক নতুন সাহিত্য গঢ়ি তুলিব পৰা নাই? ইয়াৰ উত্তৰ এয়ে হ'ব যে অকল ইউৰোপীয় শিক্ষা আবু বৰ্তমান যুগৰ নতুন-ভাৱে দেশীয় পুৰণি সাহিত্যক বিশেষ উন্নতি দিব পাৰে আবু দেশীয় সাজ পিন্ধা আধুনিক কলা-বিজ্ঞানেহে আজি অসমীয়া ভাষাক পুৰ্ণাৰ্থৰে

চহকী কৰিব পাৰিব। এটা অতি শিক্ষিত জাতিৰ তলৰ এখন আধাসভ্য বা অসভ্য দেশক শিক্ষা দিবলৈ হ'লে শিক্ষিত জাতিটোৱে অকলশৰীয়া যত্নতকৈ দূয়োটাৰ উম্মেহতীয়া চেষ্টাৰ ওপৰতহে নিৰ্ভৰ কৰিব লাগিব। আমি ছৰকাৰে অসমৰ উন্নতিৰ কাৰণে কিছূ চেষ্টা কৰা বাবে কৃতজ্ঞ, কিন্তু অসমীয়া-বঙলাৰ বিষয়ে খেল-মেলি ভাব হেতুকে আবু আনো অনেক কাৰণ-বশতঃ কৰ্তৃপক্ষৰ দেহে-কেহে কৰা চেষ্টাবোৰ সূ-ফলৰ ঠাইত কু-ফল ধৰাৰ বাবে অনুশোচনা নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰিলো।

অসম ইংৰাজ শাসনৰ তললৈ আহিবৰ আজি ডেৰ কুৰি বছৰ নিৰ্বিঘ্নে পাব হৈ গ'ল, কিন্তু সিমানতো এই প্ৰদেশৰ কোনো এটি ডেকায়ো liberal English education পোৱা দেখা নাই। আনফালে বংগদেশৰ জিলাবিলাকত হেজাবে হেজাবে ডেকাই তেনে শিক্ষা পাব লাগিছে। বংগই আজি এশ-ছকুৰিৰ হিছাপ এৰি হেজাবৰ লেখেৰেহে শিক্ষিতৰ সংখ্যা লেখিব পাৰিব। আমি এইটো অৱশ্যে স্বীকাৰ কৰোঁ যে বংগদেশ কিছূ কালৰ আগতে ব্ৰিটিশ ৰাজ্যভুক্ত হৈছে; কিন্তু তাতো আধা শতিকাকাল ধৰি শিক্ষাৰ ফালে কাৰো সদয় দৃষ্টি নপৰিছিল। যোৱা কেইবছৰমানৰ আগৰপৰাহে সাৰ্বজনীন শিক্ষা-বিষয়ক উন্নয়ন চলিছে। বংগদেশত এই কাম হোৱাৰ লগে লগেহে অসমো ইংৰাজৰ তললৈ আহিছে। স্বভাৱতে অসমতো তেনে শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা আশা কৰা যায়। এই আশা অনুসৰিয়েই নৈকি ১৮৩৫ ছনত গুৱাহাটীত ইউৰোপীয় শিক্ষকৰ তত্ত্বাৱধানত এটা ইংৰাজী স্কুল স্থাপন কৰা হয়। কিন্তু দুখৰ বিষয়, ছয়-সাত বছৰৰ লগে লগেই সেই আশা নিষ্ফল হ'ল। একোখন নাম মাত্ৰ ইংৰাজী স্কুলত মাত্ৰ ইংৰাজী ভাষা পঢ়া, আবু দুই এটা সহজ শব্দ লিখিবলৈ শিকোৱাই কণা হাঁহক পতান ধান দিবলৈ বাকী নাথাকিল।

যিখিনি ভুল ধাৰণাই অসমৰ ভৱিষ্যত আশা-ভৰসা দুদিনতে নিমূল কৰিলে, সি অকল আচৰিত মানিব লগীয়াই নহয়, ভালোটি অনুতাপৰ বিষয়ো। আমি শুনাত, অসমীয়া ডেকাৰ উৎসাহ আবু কাৰ্যতৎপৰতা নোহোৱা কাৰণেই ঘাই ইংৰাজী শিক্ষা দিয়াৰ দিহা হোৱা নাই। কিন্তু আমাৰ সৰল বিশ্বাস প্ৰকাশ কৰিবলৈ হ'লে ক'ব লাগিব, এটা শিক্ষানুষ্ঠানৰ উন্নতি নেদেখিলে ছাত্ৰ-বিলাকৰ গাত দোষ নিদি নীতি-ব্যৱস্থা আদিতহে কেৰোণ লাগিছে বুলি ভাবিব লাগিব। গুৱাহাটীৰ স্কুলখনৰ উন্নতি নহ'ল ছাত্ৰহঁত নিবুৎসাহ বা নিষ্কৰ্ম কাৰণে নহয়, সেই অনুষ্ঠানৰ বিধি-ব্যৱস্থাৰ দোষৰ বাবেহে। অসমীয়া বঙালীতকৈ ওপৰ খাপৰ নহ'লেও সমকক্ষ নিশ্চয় হ'ব। আজিকালি অসমীয়া ডেকাই উচ্চ ইউৰোপীয় শিক্ষা লাভৰ আশাত বংগদেশৰ কলেজবিলাকলৈ যাবলৈ ধৰিছে আবু বংগদেশৰ বতাহ-পানীয়ে অসমীয়াক শূজা হ'লে বহুতো অসমীয়া

বঙ্গদেশৰ কলেজত থুপ খালেগৈহেঁতেন। এই কথাই অসমীয়া জাতিৰ শিক্ষাৰ কাৰণে ধাউতি কেনে, বজাব।

এইবোৰ কথা বাদ দি আমাৰ বেজাৰৰ বিষয় হৈছে তেনে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰা কিছুমান মানুহৰ মতেই অসমক বণ্টনা কৰিব লগীয়া হোৱা কথাটো। সকলো উন্নতিয়েই, বিশেষকৈ সংস্কাৰৰ ফলত হোৱা উন্নতি, এদিনতে হৈ নুঠে। ধৈৰ্য আৰু অধ্যৱসায়ৰ গুণত সি হৈ উঠা সময়লৈ অন্ততঃ বোৱা উচিত। আগৰ দিনৰ হিন্দুৱে বিদেশী ভাষা শিকা অনুমোদন নকৰিছিল। সাত সমুদ্ৰ তেৰ নদীৰ সিপাৰৰ বিলাতৰ ভাষা শিকি অনেকে জাত হেৰুৱাব লগাত পৰিছিল। এই কুসংস্কাৰ আওকাণ কৰি ভাৰতৰ স্কুল-কলেজ পতাৰ লগে লগে সি মৰি যাবলৈ বাধ্য হ'ল। ধৈৰ্য আৰু অধ্যৱসায়ৰ বলত কি হয়, তাৰ নিদৰ্শন বঙ্গদেশৰ মেডিকেল কলেজেই দাঙি ধৰিছে। প্ৰথমতে হিন্দু ছাত্ৰবিলাকে শৰীৰতত্ত্ব-বিষয়ক (Anatomical) বক্তৃতাত যোগ দিবলৈ আৰু অস্ত্ৰোপচাৰ কৰা শ্ৰেণীত সোমাবলৈ সঙ্কোচ আৰু ভয় কৰিছিল। কিন্তু গবৰ্ণমেণ্টে কলেজখন এৰি নিদিয়াত তাৰ হিন্দু ছাত্ৰবিলাকো একোজন সুদক্ষ চিকিৎসা-বিদ্যাত পাৰ্গত লোক হৈ ওলাই আহিবলৈ ধৰিলে। আমি ন দি কব পাৰোঁ, অলপ টানি ধৰা হ'লে অসমত ইউৰোপীয় শিক্ষা দিয়া চেণ্টাৰো সুফল ধৰিলেহেঁতেন আৰু আমি অত দিনে অসমৰ শিক্ষাৰ, সাহিত্যৰ কাৰণে লাগিবলৈ অনেক অসমীয়া ডেকা আগ বঢ়াই দিব পৰা হ'লোহেঁতেন।

ভাৰতৰ শিক্ষাৰ কৰ্তৃপক্ষৰ জাননীয়ে আমাক অসমৰ সুশিক্ষাৰ আশা দিছে। অসমৰ শিক্ষাৰ প্ৰথম চেণ্টা হিছাপে চবকাৰে আমাক এটা ইংৰাজী কলেজ আৰু ষথেষ্ট-সংখ্যক গাঁৱলীয়া পঢ়াশালি দিয়ক, আৰু নিজৰ আই-বোপাইৰ ভাষা চলাওক। আজিৰ অসমীয়া এইবিলাক লৈ নিজকে চহকী কৰিবলৈ সাজু। গাঁৱলীয়া পঢ়াশালিবিলাকত অসমীয়া পাঠ্য অনতিবিলম্বে ছবকাৰে দিব পাৰে।

এতিয়ালৈকে যিবিলাক ঘটনা অসমৰ দুৰ্ভাগ্যৰ কাৰণেই হৈ গৈছে তালৈ কাণ নিদি, অসমীয়া মাতৃভাষাৰ হিতাকাঙ্ক্ষীয়ে কৃতকাৰ্য্যতাৰ আশা একেবাৰে এৰি দিয়া নাই। যোৱা কুৰি বছৰ ধৰি অকল অসমৰ এমেৰিকান বেপ্টিষ্ট মিছনেইহে অসমীয়া ভাষাৰ কাৰণে উৎসাহেৰে লাগি আহিছে। তেওঁলোকেই প্ৰথমে অসমীয়া কিতাপ ছপা কৰি উলিয়াইছিল; তেওঁলোকৰ পৰম যত্নৰ ফলতে অসমীয়া মাতৃভাষাই মৃদুৰ্ষ অৱস্থাপৰা ঠন ধৰি উঠিছে। অসমৰ ভাষা আৰু সাহিত্য মৰা অৱস্থাপৰা পুনৰ্জীৱন দি তুলিবলৈ সময়তে কৰা যত্নৰ বাবে অসমীয়া সদায় এই মিছনেৰিসকলৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ থাকিব। নিজৰ ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ কাৰণে বাইবেল আদি পুথি অসমীয়া ভাষাত উলিয়ালেও, তেওঁ-

লোকে শিক্ষাৰ বিষয়ে পাহৰি যোৱা নাছিল। তেওঁলোকৰ উদ্যোগত অসমীয়া ব্দবঞ্জী, গণিত, ভূগোলৰ কিতাপ প্ৰকাশিত হৈছে; ১৮৪৬ ছনৰপৰা আবন্ড কৰি এখন ওখ খাপৰ ধৰ্ম, বিজ্ঞান আৰু সাধাৰণ জ্ঞান-সম্বন্ধীয় অমূল্য অসমীয়া আলোচনীও ওলাই আহিছে। এজন অসমীয়াই 'অসমীয়া ল'ৰাৰ মিত্ৰ' নাম দি ১৮৪৯ ছনত কেইবাখনো কিতাপ উলিয়াইছে। তাৰে দুখন কিতাপ ইউৰোপীয় কৰ্মচাৰী আৰু দেশী মানুহৰপৰা টকা-পইছা তুলিহে ছপোৱা হৈছিল। এই গ্ৰন্থ-প্ৰণেতাই পাছৰ কেইখনেও এই কিতাপ বেচা ধনেৰে ছপাবলৈ আশা ৰাখিছিল। কিন্তু ইউৰোপীয় সাহিত্য আৰু বিজ্ঞানৰ কিতাপৰ গুণ অসমীয়াই বদজিব পৰা হোৱা নাই কাৰণেই আৰু বিশেষকৈ গবৰ্ণমেণ্টৰ সহায় নোপোৱা হেতুকে তাক প্ৰকাশ কৰিব পৰা নাই। এই কেইখন কিতাপত সহায় নোপোৱা হেতুকে তাক প্ৰকাশ কৰিব পৰা নাই। এই কেইখন কিতাপত পিটাৰ পালীৰ কিতাপ আৰু চেম্বাৰৰ *Education Course* আৰু *Education Information for the People* আদি কিতাপৰ অনুবাদ আছে। প্ৰণেতাই এই ছিৰিজৰ আৰু কিতাপ উলিওৱাৰ চিন্তাত আছে; এজন প্ৰেছি-ডেন্সি কলেজৰ অসমীয়া ছাত্ৰ, এমেৰিকান মিছনেৰি, আৰু বিজ্ঞ অসমীয়া কেইজনমানে সহায় কৰিবলৈ গাত লৈছে। গবৰ্ণমেণ্ট বা আনৰ সহায়তে এই কিতাপকেইখন উলিয়াব পাৰিলেই অতি কম দিনৰ ভিতৰতে গাঁৱৰ স্কুল-বিলাকত সম্পূৰ্ণৰূপে অসমীয়া পাঠ্যৰ যোগান ধৰিব পৰা হ'ব।

পৰিশিষ্ট

আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে মিল্ছ ছাহাবৰ ওচৰত
দাখিল কৰা আবেদন-পত্ৰৰ দুটি অংশ।

॥ ১ ॥

Appendix J : 'Observation on the Administration of the Province of Assam', by Baboo Anundaram Dakeal Phookun, *Report on the Province of Assam*, by A. J. Moffatt Mills, Judge of the Sudder Dewani and Nijamat Adawlat, Calcutta, 1854 :

EDUCATION AND SCHOOLS

We are constrained with regret to acknowledge that education in the country, under the enlightened Government of England, is in a retrograde state ! Since the annexation of the Province to the British Empire, Sanscrit education, owing to the want of encouragement, has gradually been abolished. A certain number of institutions styled Vernacular schools, has been established in the country. Instructions in these schools are imparted in a foreign language, viz., Bengallee, which is but imperfectly understood by the teachers themselves, not to speak of the pupils. . . . The few books that are used on the branches of elementary learning are composed in a foreign tongue, which necessarily prevents their being of any popular use. Much time is in the first instance wasted in acquiring a knowledge of the Bengallee, and the reason assigned for the substitution of Bengallee for the Vernacular Assamese, is, that "Bengallee is the language adopted in the courts", as if the object were to make the Assamese a nation of judicial officers ; and strange to say, notwithstanding the proposed object of the schools, very few ex-students of the Vernacular institutions in the interior have ever qualified themselves to fulfil offices of

trust and responsibility in the courts of the Province. . . In our humble opinion, the following arrangements appear to be best calculated to promote the cause of education—viz., the substitution, in the schools, of the Vernacular language in lieu of the Bengallee, the publication of series of popular works on the different branches of Native and European knowledge in the Assamese language, the establishment of a Normal school to train up a body of teachers, and the creation of a separate department for the study of Sanscrit in the several Vernacular schools (pp. xl-xli).

LANGUAGE OF THE COURTS

Under the provisions of Act XXIX of 1837, the Vernacular language of a District was directed to be used in the courts. We find, however, with regret, that notwithstanding the provisions of this wholesome law, a foreign language, viz., Bengallee, has been introduced into the courts of Assam. It is only to the officers and other persons connected with the courts that Bengallee is generally intelligible. The mass of the population and even private gentlemen possess no knowledge of the language. The Native judges are less familiar with the Bengallee than with their own tongue, and the European judges have always been found to understand the Vernacular Assamese with greater facility than the Bengallee; and they often speak the former with a degree of fluency much to be commended. . . .

For more than ten years after the annexation of the Province the Assamese was the language of the courts. On what grounds Bengallee has been now allowed to supersede the Vernacular we are at a loss to understand. The Assamese being the Vernacular language as well as of the people as of the majority of the judges and ministerial officers of the courts, no inconvenience can possibly arise from its use, and if it be advanced that the Bengallee bears an affinity with the Assamese, we would beg to point out that the Bengallee bears no closer resemblance to the Assamese than it does to *Uria* language, and if the courts of *Orissa* be allowed the privilege of using the language of the country, we are unable to understand why the same benefit should have been withheld to the Assamese (p. xlix).

॥ ২ ॥

অচমিয়া আৰু বঙ্গালি ভাষাৰ কথা

॥ হৰ্ষ বিসাদ বিসয়ক বচনা। শ্ৰী বলৰাম ফুকন কৰ্তৃক বিৰচিত।
গুৱাহাটী। আসাম বাপ্টিষ্ট মিস্যন জন্তত চপা হল। সন ১৮৬৯ ইংৰাজী ॥

*এনে সময়তে এজন মাষ্টৰে এটি লৰা লগত লৈ আহি হেড মাষ্টৰত জনালে, এই লৰাটিএ একে ক্লাচতে আজি তিনি বছৰ পহৰে, তথাপি পহৰৰ কোনো উন্নতি দেখা নগল, আৰু ওপৰৰ স্তেনিৰ পৰাও নমাই দেখা হল; বিসেস বৃদ্ধি নিচেই হিন, এতেকে ইয়াৰ বিসয়ে কি কৰ্তব্য? পাচে বাবুএ কলে, এই কথাৰ পাচে এটা বিবেচনা কৰা জাব, এতিয়া তুমি লৰা পহৰোআগৈ, এই বুলি তেওঁক বিদাই দি তিনিও বংগলা ইংস্কুল চাবলৈ গল। বংগলা ইংস্কুলৰ প্ৰত্যেক স্তেনিৰে অলপ অলপ লখান বৃদ্ধিলে, সকলো স্তেনি চাই ফুৰি প্ৰথম স্তেনিৰ ওচৰতে অলপমান বিস্ৰাম কৰিবৰ কাৰণ বহিল। এনেতে ভ্ৰমাত্মক গুৰুত সূদ্ধিলে, গুৰু, এই লৰাটিহঁতক জে বংগালি মাতৰ পুৰ্ণবিলাকেৰে জ্ঞান সিকাৰৰ নিয়ম কৰিচে, কি, অচমিয়া ভাষাৰে নো এই কিতাপবিলাকৰ ভাব বস তুলিব নোআৰি নে? আৰু লবাই তিৰোতাই চহা লোকে বৃদ্ধিবৰ নিমিত্তে সূগম নহলহেঁতেন নে? পাচে গুৰু জনাই কলে, এই পুৰ্ণ সকল অচমিয়া ভাষাৰো অতি সহজে বৃদ্ধিব পৰাকৈ প্ৰস্তুত কৰিব নোআৰি, এনে নহই, বিসেস মাত্ৰি ভাষাৰে লিখা পুৰ্ণ সকল পাহৰিলে সূগম হলেহেঁতেন, তাৰ কোনো সন্দেহ নাই।

ইংৰাজি লোক সকলে জদি লাটিন, গ্ৰিক, ফ্ৰাঞ্চ ভাষাৰে সংস্কৃত ভাষাত থকা জ্ঞান সিকিবৰ নিয়ম হলেহেঁতেন, তেতিয়া অৱস্যে দুৰ্গম পালেহেঁতেন। বংগালি সকলেও জদি চিলিঠিয়া নাইবা অচমিয়া মাতেৰে ইংৰাজি বিদ্যা সিকিবৰ নিয়ম পালেহেঁতেন, তেতিয়া অভ্যাস নথকা দুটি ভাষা সিকি ইংৰাজি সাস্থত থকা উৎকৃষ্ট জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ অৱস্যে দুৰ্গম বুলি স্বিকাৰ কৰিলেহেঁতেন। তথাপি আমাৰ দেশত জে বিদেশি বংগালি ভাষা আজি বংগালি ভাষাৰ মাজত সংস্কৃত বৈৰহাৰ কৰি থাকে। পূৰ্ব কালৰ মহা মহা কবি সকলে এই সংস্কৃত ভাষাৰে ধৰ্ম সাসন, ৰাজসাসন, সমাজিক নিয়ম, বৈদ্যসাস্ত্ৰ, দ্ৰব্যগুণ, ইন্দ্ৰিয়ৰ জ্ঞান প্ৰভৃতি অসেস প্ৰকাৰ প্ৰানিৰ আৱস্যিক কথো বাত্ৰা লিখি লিখি থৈ জোআৰ কাৰণে প্ৰাই ভাৰতবৰ্ষৰ হিন্দু সকলৰ মাজত সেই ভাষাটিক আদৰ কৰিবৰ নিমিত্তে বাধিত হৈছিল। এতিয়ালৈকে জতে জতে

*বিজয়পুৰৰ প্ৰখ্যাত জ্ঞানী পুৰুষ সত্যপালৰ ওচৰত ভ্ৰমাত্মক নামে এজন যুৱা উপস্থিত হৈ তেওঁৰ শিষ্যত্ব গ্ৰহণ কৰে। সত্যপালে ভ্ৰমাত্মক লৈ নানা কথা দেখুৱাই নানা শিক্ষা দি ফুৰোঁতে দুয়ো চৰকাৰী স্কুলত উপস্থিত হৈছেগৈ।

হিন্দুৰ বসতি আছে, ততে ততে সংস্কৃত ভাষা অৱশ্যে আছে। অন্য কি? এই ভাসাই সাগৰ পাৰ হৈ জখা সম্ভবে আদৰ পাইছে। অচমিয়া ভাষাৰ ভিতৰতো এই ৰূপে সংস্কৃত বৈহাৰ হৈ আছে। অচমিয়া ভাসাই সৈতে বংগালি ভাষাৰ জি জি অংস মিল জেন দেখা জাই, সেই সকলোয়েই প্ৰাই সংস্কৃত।

এই সংস্কৃত ভাষা অচমিয়া ভাষাৰ লগত জি ৰূপে মিহলি হৈ আছে, সেই ৰূপে সি অসংখ্য ভাসাক সাহাজ্য কৰি আটাইতে মিহলি হৈ আছে। বজাই ইচা কৰিলে আপোন দেসৰ ভিতৰত জি ভাসাকে চলাব খোজে, তাকেই চলাব পাৰে; কিন্তু ভাষাৰ মিল অমিল বদজিব লাগিলে দেসৰ সৰ্ব সাধাৰণ প্ৰজাৰ মাজত জি ভাষা চলি আছে, তালৈ লক্ষ কৰিব লাগে। গাঁৱলিয়া চহকি মানুহৰ সংখ্যা কিমান আৰু নগৰত বাস কৰা নগৰিয়া লোকৰ সংখ্যা কিমান, তাক বদজিবলৈ গলে, গাঁৱলিয়াৰ সংখ্যাকেই অধিক পোৱা জাব।

বংগালে দেসৰ গাঁৱলিয়া চহা বংগাল এজনে সৈতে আমাৰ অচমিয়া গাঁৱলিয়া চহা এজনক লগ লগাই দি সিহঁতৰ এল, উলা, একা ভকা, মাতেৰে দেসৰ ৰিতি, নিতি, বৈহাৰৰ কথা বান্ধা সোধা সোধি কৰা সময়ত ওচৰত থিয় দি কান কৰিলেই ভাষাৰ প্ৰভেদ উতমে বদজিব পৰা হব। বংগাল দেসত বংগালি ভাষা চলি থকাৰ কাৰণ কোনো পুথি পাঁজি নাইবা গোচৰ হাৰিব দৰখাস্ত জৰাব আন এটাই পৰিহঁলেও চহা চহকিএ খপিয়াই জপিয়াই আচল মোটামুটি কথাৰ ভাব বদজিব পাৰে; কিন্তু আচাম দেসত অচমিয়া ভাষা নচলাব কাৰণে চহা চহকিৰ মহা প্ৰমাদ। বংগালি পুথি এখনৰ ভাব জানিবলৈ ইচা হলে, আধা খৰচিয়াকৈ বংগালি ভাষা জনা পণ্ডিত মহাসই সকলে অনুগ্ৰহ কৰি জি বদজাই, সেয়েই। গোচৰ হাৰি লাগিলেও উকিল মোচাই সকলে অনুগ্ৰহ কৰি জি দিহা বদধি দিএ, তাকেই লৈকে ইন্সকুলত আৰু কাচাৰি ঘৰতো চলি আছে, ইয়াৰ প্ৰথম কাৰণ এই, বংগালি ভাষা অচমিয়া ভাষাতকৈ তিমান প্ৰথক নহই বদলি প্ৰত্যই হৈছে। এই ৰূপ প্ৰত্যই হোআৰ কাৰণ এই, জে বংগাল দেসত থকা সকলে পুস্তক আদিত সংস্কৃত মিহলাই লিখিলেই ৰচনাৰ উৎকৃষ্ট হই বদলি জানি, পাৰেমানে সিৰোগত কৰি মানি চকু মূদি পেট পেলাই পৰি থাকি, হস বা বিসাদ এক বিধ ওপৰৰ পৰা পৰিলোঁ জেন বদলি স্বিকাৰ কৰি থাকিবলৈ বাধ্য হৈছে।

এই কথাতে তিনিও হাঁহি হাঁহি উঠি বাহিবলৈ গল। এনেতে ইন্সকুলৰ ঘৰিত তিনি বাজিল। সত্যপাল আৰু ভ্ৰমানে হেড মাষ্টৰৰ হাতত ধৰি ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰি বিদাই হল, মাষ্টৰ বাবুও সন্তোষ চিতে বিদায় স্বিকাৰ কৰিলে। পাচে ইন্সকুল বন্ধ কৰি সকলো ঘৰাঘৰি গুচি গল।

